

חדש  
ADAR I.  
חדש  
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ  
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU



Vějíř, exponát z výstavy *Naši Němci* v Ústí nad Labem.  
(K textu na stranách 8–9.)

## NOVÝ TAJEMNÍK FŽO

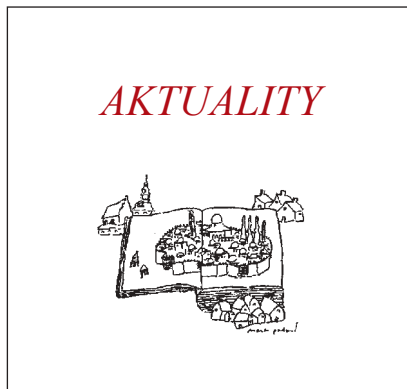
1. ledna 2022 nastoupil do funkce tajemníka FŽO pan Michael Pelíšek, dlouholetý člen ŽO v Brně. Jeho přijetí bylo schváleno Radou FŽO na jednání dne 21. října 2021. Nahradil tak ve funkci Tomáše Krause, kterému Rada FŽO vyslovila poděkování za dlouholetou práci pro českou židovskou komunitu.

Nový tajemník absolvoval v letech 1992–1999 v Brně gymnázium a následně (1999–2004) Právnickou fakultu Masarykovy univerzity. Vzdělání si doplnil ročním studiem na École supérieure de commerce de Chambéry ve Francii (2005–2006) v rámci programu Erasmus. V letech 2002–2007 absolvoval na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně magisterský obor podnikové hospodářství a získal titul Ing. Po absolutoriu pracoval pro obchodní společnost Arval Trading SAS a Veolia Česká republika, a. s.

Od roku 2013 do konce roku 2021 působil v Ústavu pro studium totalitních režimů – zákonem zřízené instituci vědecky zkoumající nesvobodná období novodobých českých dějin – jako ředitel kanceláře ústavu. Do jeho agendy spadalo zejména vedení kolektivu 15 osob (3 oddělení) za účelem zabezpečení chodu ústavu: zajištění právních a konzultačních služeb, personalistiky a služeb v oblasti styku s veřejností a médií (interně i externě); zabezpečení administrativních procesů celé instituce včetně jednání rady ústavu a vědecké rady; administrace a koordinace projektů s externím financováním; rozvíjení vztahů s partnery a koordinace společných aktivit; další zákonné agendy, např. žádosti podle zákona o svobodném přístupu k informacím, spisová služba, registr smluv, RIV, veřejné zakázky, legislativní proces, apod. Mimo to zajišťoval tvorbu rozpočtu odboru a měl odpovědnost za jeho dodržování, vedl jednání za instituci dle pověření ředitele ústavu vůči partnerům a dalším osobám a institucím včetně odborových organizací a reprezentoval instituci na pietních, slavnostních nebo společenských událostech. *jd*

## OSUDU NAVZDORY

V neděli 23. ledna se ve Staré synagoze v Plzni uskutečnilo tradiční pietní shromáždění, na kterém si účastníci připomněli, že letos uplynulo už osmdesát let od ledna roku 1942, kdy nacisté odvěkli ve třech transportech Židy z Plzně a okolí do Terezína a odtud do dalších



táborů smrti. Z původních 2613 osob se konce války dožilo 209.

Letošní setkání, nazvané Osudu navzdory, které programově připravila a moderovala Barbora Freundová, si jejich památku připomnělo prostřednictvím osudů členů rodiny Goldscheiderů, kteří v Plzni žili a byli odtud vyhnáni na cestu, ze které se už neměli vrátit.

Nedělního setkání se spolu se členy zdejší židovské obce a široké veřejnosti účastnil také vrchní zemský rabín Karol Sidon, plzeňský římskokatolický biskup Tomáš Holub či ministr kultury Martin Baxa, zástupci FŽO i židovských obcí a spolků z okolí. Prostřednictvím video-přenosu promluvil k přítomným z Londýna hudební skladatel a publicista Alexander Goldscheider, ze záznamu pak zazněly části vzpomínkového vyprávění, které před svým úmrtím natočil pro ČR jeho otec František.

V hudební části vystoupila operní zpěvačka Jaroslava Maxová, která provedla několik písní na liturgické a tradiční židovské texty, zhudebněné A. Goldscheiderem.

V synagoze byla při této příležitosti instalována také výstava fotografií Radovana Kodery, zachycující potomky těch, kteří přežili, nazvaná *Navzdory*.

Navzdory v názvu setkání i výstavy mělo vyjádřit, že přes všechny hrůzy šoa jsme na straně života a život je na naší straně. A to se pořadatelům letos v Plzni podařilo zprostředkovat mimořádným způsobem a za to jim patří dík. *jd*

## COVID OMIKRON

*Aktuální informace našich lékařů*

V současné době dochází k zásadním změnám týkajícím se karantén a izolací v souvislosti s novou mutací omikron. Ta nyní již převládá v celé ČR.

**Karanténa** trvá 5 dnů, jdou do ní všichni, kteří byli v rizikovém kontaktu s covidem (i očkovaní).

**Izolace** trvá 5 dnů, může být ukončena po minimálně 2 dnech bez příznaků, není potřeba kontrolní PCR test ke konci izolace. První den izolace se počítá následující den po odběru.

Při pozitivním antigenním testu v práci se jde do karantény na 5 dnů.

Změny jsou platné pro nově vzniklé izolace a karantény od 11. ledna 2022, ne zpětně. Každý, kdo je očkovan alespoň jednou dávkou vakcíny, má měsíčně hrazených 5 PCR testů.

Při aktuální epidemiologické situaci nepodceňujte žádný z následujících příznaků, které mohou být signálem infekce koronavirem: bolest v krku, kašel, rýma, bolesti svalů, nadměrná únava, bolesti hlavy, průjem, nevolnost, celkový pocit nemoci, teplota byť lehce nad 37 °C.

U lidí očkovaných probíhá infekce s lehkými příznaky.

Při výše uvedených příznacích je nutné zůstat doma a izolovat se, aby se nemoc dále nešířila.

V těchto případech neváhejte a využijte možnost testování PCR testem.

Ze zdravotního pojištění jsou PCR testy propláceny osobám mladším 18 let, osobám se zdravotními důvody, pro které se nemohou očkovat proti covidu-19, a rozočkovaným osobám 5x za měsíc s týdenním intervalem a plně očkovaným osobám dvakrát za měsíc.

V případě nákazy je vhodné kontaktovat svého praktického lékaře a domluvit se na dalším postupu. Včasné podání léků může zabránit zhoršení stavu. *žop*

## OBSAH

**Komentář k Tóře 4–5**

**Za vaši a naši svobodu – rozhovor s M. Stoilovou o sdružení Memorial 6–7, 20**

**Mít nějaký názor – expozice *Naši Němci* v Ústí nad Labem 8–9**

**Po stopách židovské komunity v polském městě Lubliniec 10–11**

**Pátrání po oponách – synagogální textilie z Vinohradské synagogy 12–13**

**Symboly a texty – kniha o jihočeských židovských hřbitvech 14–15**

**Dorothy Parkerová: Nedělej si starosti 16**

**O spisovatelce Dorothy Parkerové 17**

**Slovenské století**

**recenze knihy Pavla Kosatika 18–19, 23**

**Izrael: *Jak s křesťany* 21**

**Výběr z českých médií 22**

**Kalendárium 23**

**Zprávy, kultura, inzerce 24–27**

**Zprávy ze světa 28**

V sobotu 16. ledna vstoupil při ranní bohoslužbě do synagogy Beth Israel v Colleyville u Dallasu v Texasu čtyřiačtyřicetiletý muž, jenž byl později identifikován jako britský občan Malik Faisal Akram (při vstupu do templu předstíral, že je bezdomovec v nouzi). Zajal čtyři osoby, včetně místního rabína Charlie Cytrona-Walkera, a deset hodin je v budově držel jako rukojmí. Požadoval, aby za jejich vydání byla osvobozena pákistánská teroristka Áfia Siddíkióvá. Ta byla v roce 2010 v New Yorku odsouzena k 86 roků vězení za pokus o zabití amerických vojáků; trest si odpykává ve věznici v Texasu. Nakonec se přítomným podařilo vězňatele se zbraní zneškodnit a uprchnout. Při následné operaci záchranného týmu byl útočník zabit. Při této příležitosti napsala historička Deborah Lipstadtová (prezidentem Bidenem jmenovaná jako zvláštní zmocněnkyně pro monitorování antisemitismu a boj s ním) pro list *The New York Times* následující komentář. Publikujeme jej ve zkrácené verzi (celá verze viz NYT 18. ledna 2022).

\*\*\*

*Baruch ata Adonaj, elohejnu melech ha-olam, matir asurim.* Buď požehnan, Hospodine, králi světa, který osvobozuješ spoutané.

Nahlédne-li člověk do jakékoli modlitební knihy kteréhokoli proudu judaismu, nalezne tuto modlitbu v oddíle známém jako ranní požehnání. Nachází se hned na začátku. V židovské psýché je tato myšlenka tak zakořeněna, že Boha za osvobození zajatců znovu chválíme během Amidy, jedné z ústředních modliteb liturgie.

Když jsem se dozvěděla, že s rukojmími drženými v kongregaci Beth Israel v Colleyville v Texasu to dobře dopadlo, toto požehnání jsem – spolu s mnoha Židy po celém světě – odříkala. Další tragédie byla zažehnána. Ale jizvy zůstanou a potrvá dlouho, než zmizí. Myslela jsem na rabínovy dvě dcery, které celý den čekaly, aby se dozvěděly, jestli tatínek žije. Jedna rabínka mi nedávno řekla, že některé děti jejích kolegyně nechtějí, aby v této funkci pracovaly. „Je to příliš nebezpečné.“ Děti nechtějí, aby pokaždé, když jejich matka jde do kanceláře, musely mít strach. Její kanceláři je synagoga.

Můj rabín, Adam Starr, v neděli ráno po sobotní události napsal na Facebook, že kdykoli se jde pomodlit do synagogy, má pocit, jako by tím projevoval „odvahu, vzdor a víru“. Přítelkyně mi sdělila, že jakmile vstoupí do šulu, v duchu zkon-

troluje, kde je nejbližší východ, a rozhlédne se, kde je nejbezpečnější úkryt. Pod lavicí? V komoře? Za aronem s Tórami? Zděsila se, když jsem jí řekla, nic takového nedělám. Zatím.

Židé už se naučili bát mimo synagogy. V květnu loňského roku, během bojů v Gaze, ztloukl dav lidí, kteří jedli v košer restauraci v Los Angeles. V Londýně projížděla židovskými čtvrtěmi kolona vozů a jejich osazenstvo skandovalo: „Zabijte Židy, znásilněte jejich dcery!“ Na new-

## ODVAHA JÍT DO SYNAGOGY

*Deborah Lipstadtová*

yorském Times Square postříkali pepřovým sprejem Žida v kípě.

Když útok cílí na synagogu během bohoslužby, je bolest ještě silnější. Každý vandalismus – antisemitské graffiti na synagoze v Tucsonu, znesvěcení synagog v Bronxu na jaře loňského roku – nebo ještě hůře, žhářský útok na synagogu v Austinu v Texasu loni na podzim pociťují Židé daleko za hranicemi konkrétní komunity.

Židé už dlouho pokládají své synagogy jak za místo modlitby, tak prostor, v němž se schází společenství. Jak podotkl rabín Charlie Cytron-Walker, který dokázal uniknout útočníkovi v Colleyville, synagoze se říká *bejt kneset*, dům shromáždění. Proto když Židé cestují do zahraničí, a to i ti, kteří obvykle do synagogy nechodí, často vyhledávají místní templ.

Když cestuji a hledám synagogu – ať je to v Německu, Turecku, Polsku, Itálii či Kolumbii –, už desítky let nemusím znát přesnou adresu. Stačí se dostat na ulici, kde se nachází budova, a pak, jak mi lidé poradili, se mám jen dívat po policistech se samopaly. A také mi poradili, ať si nezapomenou pas a připravím se na četné otázky.

V některých městech žádají synagogy, aby dal člověk personálu předem vědět, že přijde. Před dvěma lety jsem vyděsila hlídače před synagogou ve Stockholmu. Neponechal ale nic náhodě, a tak jsem na zasněžené ulici musela dle jeho příkazů odříkávat příslušné modlitby. Teprve pak mě pustil dovnitř.

Dříve to bylo něco, co člověk zažíval jen v cizině. Teď procházejí tím samým američtí Židé i doma – ve svých synagogách a ve městech napříč celou zemí.

Před pár lety jsem jednoho letního nedělního rána projížděla spoustou malebných městeček v Berkshires a na hlavní ulici jsem minula velký kostel. Pocházel ještě z časů revoluce. Něco mi na něm připadalo zvláštní: čtyři velké vstupní dveře byly otevřeny dokořán. U vchodu stáli členové kongregace a srdečně vítali příchozí. Pak mi došlo, co mě udivilo. Nikde jsem neviděla ozbrojenou ochranku. Lidé neprocházeli bezpečnostní kontrolou. Nikdo neřikal „prosíme, použijte vedlejší vstup, je to bezpečnější“. Jen otevřeně pozvání. Vstupte. Jste vítáni.

Hlavním vchodem jsem do své synagogy nevstoupila od října 2018, od střelby v pittsburské synagoze Strom života. Už přes tři roky jsou ty dveře zamčené. Když jsem se zeptala proč, bylo mi řečeno: „Jsou moc široké, nedají se uhlídat.“ Chápu to. Dokořán otevřené dveře synagogy nenajdete v žádné synagoze v Evropě nebo Severní Americe. Pocit, že jste vítáni, pocítíte, teprve když projdete ochrankou.

O bezpečnost se obávají nejen velké synagogy. Slýchám od studentů, že si dvakrát rozmyslí, než jdou na bohoslužby v univerzitní kapli. Někteří se bojí fyzického útoku, jiní urážek ostatních studentů.

Jsme otřeseni, není nám dobře. Ale nedáme se. Jsme odolní, protože si nemůžeme dovolit být jiní. Odolnost je součástí židovské DNA. Bez ní bychom zmizeli už před staletími. Odmítáme se vzdát, ale jsme vyčerpaní.

Rabín Cytron-Walker připisuje své přežití střeleckému výcviku a krizovým kurzům, které spolu s dalšími členy obce absolvoval, aby v případě potřeby věděl, co má dělat. Věděl, že má zůstat v klidu, poznal správný okamžik, kdy má hodit na svého vězňatele židli a vyrazit s ostatními zajatci k východu. Židovská komunita takový výcvik běžně nabízí mnoha židovským institucím, hlavně synagogám a školám.

Snad nejsem příliš radikální, když řeknu, že na to, aby šel člověk do synagogy, ať už aby pohovořil s Bohem nebo se sousedy, které vidí jednou za týden, by neměl potřebovat odvahu. A přesto nám bylo v lednu v Colleyville připomenuto, že přesně tak to může být.

Existuje ještě další požehnání, jímž děkujeme Bohu, že nám umožňuje stát vzpřímeně. Stojíme tedy hrdě a vzpřímeně – ale současně kontrolujeme, kde jsou východy. (Přeložila am)

## TVÁŘÍ V TVÁŘ

(parašat Tecave 2M 27,20–30,10)

V oddílech Truma a Tecave přikazuje Bůh Mošemu stavbu a výrobu zařízení příbytku své přítomnosti. Do toho jsou zahrnuty i oděvy kněží a velekněze, v nichž vstupoval do svatyně, aby sloužil Bohu. Otázku přítom vyvolávají hlavně *ha-urim* a *ha-tumim*, které měl Moše dát do *chošen mišpat*, jež nosil velekněz na svém srdci, protože na rozdíl od náprsníku nejsou předtím uvedeny ani popsány. Přesto o nich Bůh mluví s určitým členem *ha-*, jako by přinejmenším byly známy Mošemu.

Měl-li však dát tyto *urim* a *tumim* do *chošen mišpat*, je z kontextu zřejmé, že to bylo v souvislosti s dvanácti drahokamy, které *chošen* obsahoval, a jmény dvanácti kmenů synů Izraele, která do nich byla vyryta. Proto Bůh mluví o *urim* a *tumim* v přímé návaznosti na tato jména a říká: „*Aharon ponese na svém srdci v chošen hamišpat jména synů Jisraele, kdykoli přijde do svatyně, k připomínce před tváří Hospodina. A ty dej do chošen ha-mišpat ty urim a ty tumim a budou na srdci Aharon, kdykoli přijde před tváří Hospodina, a Aharon ponese na svém srdci před tváří Hospodina stále soud (mišpat) synů Jisraele*“ (2M 28, 29–30).

Podle Rašiho se jednalo o text rozvinutého Božího jména o 72 znacích, které zažihalo (*urim*) a také správně řadilo (*tumim*) rozsvícená písmena jmen, vyrytých do kamenů. Jak uvádí talmudský traktát Joma, byl tak prostřednictvím tohoto textu vyřčen soud, poněvadž když Moše ordinoval Jehošuu za svého následníka, přikázal Bůh, aby se Jehošua vždycky tázal velekněze, v jakém pořadí potáhnou kmeny Izraele do války s nepřítelem: *A tázal se ve věci soudu* (4M 27, 21), to znamená, že se velekněz musel obrátit o rozhodnutí k *urim* a *tumim* v náprsníku, které mu poskytl odpověď.

Raši i Ramban se proto shodují, že byly nepostradatelné pro čtení správných písmen ze jmen dvanácti synů Izraele v *chošen hamišpat* ve správném pořadí písmen. Odpovídá to významu hebrejského *urim*, tj. rozsvícená, a *tumim*, tj. zcelená. Protože jen z rozsvícených písmen nebylo možné určit jejich pořadí a smysl, postaraly se o to *tumim*. Podle komentáře Tosafot doplňovala písmena jmen kmenů písmena jmen praotců, a protože jména kmenů neobsahovala všechna písmena abecedy a součet všech znaků na dvanácti kamenech nedával součet číselných hodnot znaků, z nichž sestává šem hameforaš o 72 písmenech,

## KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC



Mark Podwal: Měsíc adar.

byla jména doplněna jmény praotců *Avraham, Jicchak, Jaakov* a písmeny dovětky *šivtej Jisrael*, kmeny Izraele.

Raši také vysvětluje smysl pojmu *chošen mišpat* jako *chašaš mišpat*, obavu ze soudu, protože soud v lidských rukou nemusí být spravedlivý. Účelem textu, který vložil Moše do náprsníku, bylo proto jednak usmíření možných soudních poklesků, a jednak možnosti odpovědi na vznesenou otázku od nejvyšší autority. Výše než toto orákulum stál jen prorocký duch, a níže *bat kol* (ozvěna Božího hlasu). Jelikož v dobách Druhého chrámu prorocký duch nepůsobil a náprsník už neobsahoval *urim* a *tumim*, zbývala jenom *bat kol*, intuitivní vnuknutí, jejichž závaznost byla učenci zpochybňována z důvodu obav z jejich subjektivity.

Funkce velekněžského *chošenu* v době existence Prvního chrámu naopak dokládá, že instancí, přesahující autoritu lidského soudu, byl názor autority nejvyšší, objektivní, a proto metafyzické. O tom mluví hned na začátku Žalm 82: *Bůh stanul v boží obci, v nitru bude Bůh soudit,*

čímž však vzbuzuje vážnou pochybnost o hmotnosti textu *urim* a *tumim*, který měl Moše rabenu do náprsníku dát.

Do jisté míry lze písemné odpovědi chošenu srovnat s hlasem Božího majestátu, rozmlouvajícího s Mošem z místa mezi dvojicí cherubů na schránce úmluvy v nejsvětější svatyni, v níž bylo uloženo desatero přikázání. Z výše citovaných dvou vět o funkci jmen v náprsníku a o funkci Božího jména, jež do *chošen hamišpat* přidal Moše, vyplývá, že jména synů Jisraele na dvanácti kamenech nesl velekněz k *zikaron*, připomínce před tváří Svátého, buď pozeňán, kdežto funkcí *urim* a *tumim* byl *mišpat*, soud.

72 písmen Božího jména odpovídalo 72 písmenům, vyrytým do drahokamů. Rozvinuté Boží jméno, které do *chošenu* vložil Moše, se tak překrývalo se jménem Izraele, rozvinutým do jmen praotců a dvanácti kmenů, jako tvář Boží s tváří Mošeho, když s ním Bůh rozmlouval *panim el panim*, tváří v tváří, a Mošeho tváře přitom zářily vnitřním světlem. O lidské tváři mluvíme jako o výrazu obličej, přičemž pojem *panim* znamená (obě) tváře. Je však odvozeno ze slovesného kořene *pana*, obrátil se, tj. na jednu ze stran. Hebrejščina ve slově *panim* tuto sjednocenou dualitu zachovává. Mluvíme-li o *panim* jako o *tváři*, jde o pohled jednoho ke druhému čelně.

Tak popisuje Tóra i dvojici cherubů, vyrůstajících naproti sobě ze zlatého víka archy úmluvy. *At' udělají ty cheruby z toho krytu na obou jeho krajích! Cheruby rozpínající křídla vzhůru a svými křídly se zakrývající nad krytem, tvářemi k sobě jeden k druhému, a tváře cherubů at' jsou skloněné k víku! Kryt dáš nahoru na truhlu a do truhly dáš svědectví, které ti dám. Budu tě tam zvát a zponad toho krytu mezi oběma cheruby ti budu říkat vše, co tvým prostřednictvím přikáži synům Jisraele* (2M 25, 19–22). Přitom se cherubové lišili jen tím, že jeden stál zády k polední straně a jeden ke straně půlnocní. To zřejmě platí i pro dvojici cherubů, které Bůh postavil východně od Gan Eden *střežit cestu stromu života*. I je opatřila Tóra určitým členem, ačkoli o druhé dvojici cherubů mluví až později. Lze to vztáhnout i na *urim* a *tumim* Božího jména, které nosil na srdci velekněz. Při studiu Tóry platí, že o ničem nelze říci, že něco je dříve či později, protože *torat hašem temima* – je celistvá, a s její úplností se proto setkáváme bez ohledu na vnější pořadí textů.

EFRAIM K. SIDON

**KRÁSA SVATOSTI****Tecave (2M 27,20–30,10)**

Sidra Tecave obsahuje podrobný popis „posvátného oděvu“, jež nosili kněží a velekněží „pro poctu a okrasu“, což jako by bylo v rozporu se základními hodnotami judaismu. Judaismus je náboženstvím sluchu, nikoli zraku. Jeho úhelné slovo je *šema*, slyš, poslouvej, chápej a řiď se tím. Židovská spiritualita spočívá v naslouchání, nikoli v pozorování. Souvisí to s bojem Tóry proti modlářství. Ostatní náboženství měla jako bohy slunce, hvězdy, řeky, zvířata či zemi. Judaismus taková pojetí odmítá. Na hoře Sinaj řekl Bůh Mošemu: „A Hospodin k vám mluvil zevnitř toho ohně, slyšeli jste zvuk těch slov a kromě toho hlasu jste neviděli žádný obraz.“

Proto je důraz, který klade Tóra na popis svatostánku i kněžského oblečení, velice zvláštní, tím více, že dosud kdekoli se jako jádro příběhu objevil oděv, měl vždy roli zrady a podvodu (fikový list Adama a Evy, Jákob v Ezauových šatech, Josefova roztrhaná košile atd.). V sidře Tecave se setkáváme s konceptem uniformy, tedy typu oděvu označujícího funkci, již nositel zastává – judaismus se přitom soustřeďuje spíše na jednotlivce, nikoli úřad. A v této sidře se také vyskytuje spojení „k poctě a okrase“ (*le-kavod u le-tiferet*). Pocta byla dosud spjata jen se vztahem k Bohu a zmínkou o kráse jsme uvedeni do oblasti estetiky. Dosud jsme se v Tóře setkali s morální či fyzickou krásou, ale svatostánek a kněžské oděvy zmiňují estetickou krásu řemesla a zdůrazňují vizuální podívanou. Proč?

Odpověď souvisí se zlatým teletem: tento hřích poukázal na to, že těžko lze mít vztah k neviditelnému Bohu. Tóra byla dána obyčejným lidem, nebyli to andělé ani výjimeční jedinci jako Moše. A tak se viditelným znamením trvalé Boží přítomnosti stal Miškan, chrám, a ti, kdo v něm sloužili, kněží v určeném oděvu, jenž náležel jejich funkci, nikoli jim samotným. Miškan vyjadřuje i uznání, že lidská spiritualita souvisí nejen s intelektem, ale také s emocemi; se srdcem, nikoli jen s myslí.

Emocionální moc podívané chápal Maimonides. V *Osmi kapitolách* říká, že trudnomyslného člověka potěší pohled na krásné výtvořky. Rozdíl mezi starověkými Řeky a Židy však spočíval v tom, že Řekové vyznávali svatost krásy, zatímco judaismus mluví o kráse svatosti.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.)

**BOHOSLUŽBY****v pražských synagogách únor/březen 2022****adar I./adar II. 5782**

*Na bohoslužby je nutné se registrovat a doložit očkovací certifikát nebo PCR test ne starší než 72 hodin v den bohoslužby. Nadále je nutné nosit respirátory a dodržovat rozestupy dva metry.*

**Staronová synagoga**

- |               |                                   |                            |
|---------------|-----------------------------------|----------------------------|
| 1. 2. úterý   | <b>1. den Roš chodeš adar I.</b>  |                            |
| 2. 2. středa  | <b>2. den Roš chodeš adar I.</b>  |                            |
| 4. 2. pátek   |                                   | začátek šabatu 16.42 hodin |
| 5. 2. sobota  | <b>TRUMA</b> 2M 25,1–27,19        |                            |
|               | hf: 1Kr 5,26–6,13                 | konec šabatu 17.53 hodin   |
| 11. 2. pátek  |                                   | začátek šabatu 16.55 hodin |
| 12. 2. sobota | <b>TECAVE</b> 2M 27,20–30,10      |                            |
|               | hf: Ez 43,10–27                   | konec šabatu 18.04 hodin   |
| 15. 2. úterý  | <b>PURIM KATAN</b>                |                            |
| 16. 2. středa | <b>ŠUŠAN PURIM KATAN</b>          |                            |
| 18. 2. pátek  |                                   | začátek šabatu 17.07 hodin |
| 19. 2. sobota | <b>KI TISA</b> 2M 30,11–34,35     |                            |
|               | hf: 1Kr 18,1–39                   | konec šabatu 18.16 hodin   |
| 25. 2. pátek  |                                   | začátek šabatu 17.19 hodin |
| 26. 2. sobota | <b>ŠABAT ŠKALIM</b>               |                            |
|               | <b>VAJAKHEL</b> 2M 35,1–38,20     |                            |
|               | mf: 2M 30,11–16                   |                            |
|               | hf: 2Kr 12,1–17                   | konec šabatu 18.27 hodin   |
| 3. 3. čtvrtek | <b>1. den Roš chodeš adar II.</b> |                            |
| 4. 3. pátek   | <b>2. den Roš chodeš adar II.</b> |                            |
|               |                                   | začátek šabatu 17.30 hodin |
| 5. 3. sobota  | <b>ŠABAT HAFSAKA RIŠONA</b>       |                            |
|               | <b>PEKUDEJ</b> 2M 38,21–40,38     |                            |
|               | hf: 1Kr 7,51–8,21                 | konec šabatu 18.38 hodin   |

*V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.*

**Vysoká synagoga**

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin, mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin, sobotní mincha ve 13.30 hodin.*

- |              |                               |             |
|--------------|-------------------------------|-------------|
| 4. 2. pátek  | mincha, maariv, kabalat šabat | 16.42 hodin |
| 11. 2. pátek | mincha, maariv, kabalat šabat | 16.55 hodin |
| 18. 2. pátek | mincha, maariv, kabalat šabat | 17.07 hodin |
| 25. 2. pátek | mincha, maariv, kabalat šabat | 17.19 hodin |
| 4. 3. pátek  | mincha, maariv, kabalat šabat | 17.30 hodin |

**Jeruzalémská synagoga**

*Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.*

**Bejt simcha**

*Kabalat šabat každý pátek od 17 hodin (Praha 1, Maiselova 18, 3. patro) nebo prostřednictvím on-line platformy Skype.*

*Více informací na [kehila@bejtsimcha.cz](mailto:kehila@bejtsimcha.cz).*

# ZA VAŠI A NAŠI SVOBODU

*Rozhovor s rusistkou Michaelou Stoilovou o sdružení Memorial*



Foto David Brunner.

*V prosinci vzbudilo mezinárodní kritiku zrušení ruského historického a lidskoprávního sdružení Memorial. Jedná se o nejstarší a nejnámější ruskou organizaci svého druhu. Memorial vznikl po několika letech neoficiální činnosti roku 1989 v Moskvě a jeho hlavním cílem bylo obnovit historickou paměť, dokumentovat a zpřístupnit zločiny stalinismu, prosadit zákon o rehabilitaci neprávem trestaných (což se podařilo roku 1991), soustředit se ale také na viníky a na celkový princip protiprávního jednání sovětského státu. Jeho prvním předsedou se stal Andrej Sacharov. Počáteční léta existence Memorialu se nesla ve znamení velké společenské podpory a autority organizace, díky které mohli lidé v Sovětském svazu poprvé veřejně a kolektivně mluvit o obětech represe, přežívší o svých zkušenostech z lágrů. Mezinárodní Memorial se stal zastřešující organizací pro řadu poboček na území již bývalého Sovětského svazu, v Moskvě se začal tvořit archiv a databáze, byla založena knihovna. Roku 1992 vzniklo Lidskoprávní centrum Memorial na pomoc obětem politické represe.*

*Od nástupu Vladimíra Putina k moci roku 2000 a s tím spjatého čím dál výraznějšího potlačování demokracie, již Memorial ztělesňuje, se tato organizace stává pro režim „obtěžnou“. Roku 2012 se musela registrovat jako „zahraniční agent“, byla mnohokrát pokutována za administrativní prohřešky, a nakonec v prosinci 2021 byly obě složky (tedy Mezinárodní Memorial i Lidskoprávní centrum Memorial) rozhodnutím ruských soudů zrušeny.*

*Při této příležitosti jsme požádali o rozhovor o Memorialu jeho českou spolupracovnici, rusistku, překladatelku, publicistku a středoškolskou pedagožku MICHAELU STOILOVU (nar. 1975).*

**Přes perzekuci, které byl Memorial už léta vystaven, dovedl si někdo představit, že bude skutečně zrušen? A myslíte si, že ruský soud zrušení v odvolacím řízení potvrdí?**

V jistém smyslu bylo předzvěstí zrušení již schválení úpravy zákona o neziskových organizacích v roce 2012, na jehož základě jsou organizace, které zjednodušeně řečeno přijímají nějaké (byť sebe-menší) finanční prostředky ze zahraničí, povinny se registrovat v seznamech ministerstva spravedlnosti a označovat veškeré své materiály oznámením, že jde o zahraniční agenty. Tento zákon vrazil moci pro její boj s nepohodlnými odpůrci do ruky silný klacek.

Pro mě osobně byla zpráva o žalobách překvapující. Do té doby jsme byli zvyklí spíše slýchat informace o dílčích obviněních z nedodržení některých administrativních povinností. Jejich cílem bylo ztrpčovat život Memorialu a podobným organizacím, zavalovat je nesmyslnou administrativou a drobná pochybení pak pokutovat. Myslím, že žalobu jako blesk z čistého nebe vnímali i mnozí lidé z Memorialu. Je zjevné, že otázka práva zde rozhodně nehraje hlavní roli. Zásadní tedy je, jaká bude politická objednávka. Nejsem ani právník, ani politický analytik, takže je to spíše odhad poučeného laika. V tomto směru jsem pesimistka a myslím, že odvolání úspěšné nebude.

**Co v praxi znamená, když se neziskové organizace musejí označovat jako „zahraniční agent“?**

Neziskovými organizacemi to neskončilo. Povinnost používat označení zahraniční agent byla jiným zákonem z roku 2017 rozšířena i na sdělovací prostředky a novelou z roku 2018 i na fyzické osoby. Tento zákon je uplatňován i proti sdružením, která nemají právní subjektivitu.

Kromě někdy téměř likvidačních pokut, administrativní zátěže, komplikovanějšího vykazování účetnictví, o nichž už jsem mluvila, to poškozují i jméno a práci daných organizací. Pro okruh spřízně-

ných podporovatelů organizací je to samozřejmě cejch, je to nespravedlivá, dokonce protiprávní stigmatizace. Memorial spolu s dalšími organizacemi podal proti této zákonné úpravě stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva už v roce 2013.

Nicméně Memorial oslovuje daleko širší veřejnost, působí v regionech, například pořádá už několik let historicko-vzdělávací soutěž pro starší žáky. Mnohé školy se bály s organizací, která je „zahraničním agentem“, dále spolupracovat. Před několika týdny bohužel organizátoři oznámili, že vzhledem k likvidaci Memorialu tato soutěž, která vychovala mnoho historiků, po více než dvaceti letech končí. Zkomplikovalo to také partnerství a navazování spolupráce s různými institucemi.

Nemluvím už ani o tom, že je krajně potupné, když se organizace, která má ve svém zadání obranu svobody, demokracie a spravedlnosti, musí podřídit tak nesmyslnému zákonu.

**Samo označení „zahraniční agent“ není neutrální, navozuje to představu cizorodého tělesa, až špiona...**

Pro mě a mé ruské přátele a kolegy nikdy nebylo pochyb, že je to označení pejorativní, mimochodem v ruském kontextu, jak víme i z literatury, už samo slovo zahraniční, cizí nese známky podezření, nedůvěry. Nicméně je pravda, že jsem krátce poté, co zákon vešel v platnost, byla svědkem profesní tlumočnické debaty. Zaznělo v ní, že v daném případě by slovo agent mělo být spíše překládáno jako jednatel nebo zástupce – tedy někdo, kdo jako příjemce cizích peněz zkrátka jedná za někoho v zahraničí.

Takový výklad označení „zahraniční agent“ by pravděpodobně podepsalo i mnoho z těch, kteří pronásledování nevládních organizací tleskají. Já to považuji za nepatřičný eufemismus a pokryteckou interpretaci názvu i zákona samotného. Onen špon, o němž mluvíte, je totiž zcela záměrně do názvu schován.

**Využívaly ruské úřady také antisemitickou rétoriku podobnou té, kterou provozuje Orbán v Maďarsku, jako například, že Memorial je zahraniční agent, kterého podporuje Soros?**

V oficiální rétorice úřadů si teď nevybavuji žádný konkrétní příklad. Nicméně Soros samozřejmě úřadům v žaludku leží. Jeho aktivity v Rusku samotném, ale i post-

sovětských republikách jsou vnímány a provládními médii označovány za vměšování do záležitostí země (to je mimochodem velice oblíbené slovní spojení, kterým jsou hojně označovány i daleko drobnější počiny než Sorosovy aktivity).

Myslím si, že na té nižší úrovni má ale antisemitismus i šíření nenávisti proti příslušníkům národnostních i dalších menšin často volnou ruku a úřady nad tím mhouří oči. Podpora obětí takových činů byla mimo jiné také náplní práce Lidskoprávního centra Memorial.

Vybavuji si teď například takový konkrétní případ, kdy právě zákon o zahraničních agentech využila skupina permských radikálů, vedených Romanem Juškovem. Juškov už byl několikrát neúspěšně obviněn z popírání holokaustu a rozdmýchávání nenávisti. Jeho skupina

skupiny senátorů, k níž se přidali i někteří poslanci. V Rusku Memorial podpořilo mnoho spisovatelů a umělců, čerstvý laureát Nobelovy ceny za mír Dmitrij Muratov, ale třeba i Michail Gorbačov.

Otázka je, jak tuto zahraniční podporu interpretuje ruská moc a zda jejich rétoriku o silném Rusku a číhajícím vnějším nepříteli ještě neposiluje. Tím rozhodně nechci říci, že by zahraniční podpora nebyla důležitá. Je to jasný vzkaz, který svět musí vyslat, a čím bude silnější, tím lépe.

### **Memorial se zabývá stejnou agendou jako český Ústav pro studium totalitních režimů. Navázali čeští a ruští historici spolupráci? Jak probíhala?**

Již v roce 2008 zahájili dlouhodobou spolupráci při výzkumu a připomínce protestů proti okupaci Československa v roce

1968 na sovětském území, která vyústila v sérii publikací, výstav a připomínkových akcí. Mezi nepůsobivější patřilo společné pietní setkání k padesátému výročí demonstrace osmi statečných. Konalo se 25. srpna 2018 v pravé poledne na Rudém náměstí.

Pracovníci Memorialu poskytují řadu let konzultace našim

historikům ohledně archivního výzkumu v ruských archivech. Doprovázeli je během prvních návštěv ruských archivů, pomáhali prolomit byrokratické bariéry a stali se i prostředníky při získání dokumentů, zejména k obětem velkého teroru.

ÚSTR buduje na základě vlastního výzkumu databázi obětí stalinských represí z řad našich krajanů, která obsahuje již přes 6000 jmen. Brzy se rozšíří o údaje k dalším dvěma tisícům osob, které poskytl Memorial. Lidé z Memorialu (mezi nimi dnes vězněný Jurij Dmitrijevič a loni zemřelý Michail Rogačev) doprovázeli české kolegy na expedicích po místech paměti utrpení krajanů během natáčení dokumentárního cyklu *Čechoslováci v Gulagu*. Díky nim se podařilo pořídit nejen unikátní snímky zbytků bývalých táborů, věznic či pohřebišť, ale v místních archivech získat stovky a tisíce fotografií a dokumentů.

ÚSTR se stal koordinátorem české verze projektu *Poslední adresa*, iniciovaného sdružením Memorial, který připomíná

nejen místní oběti politických represí, ale věnuje se i připomínce krajanů, kteří byli popraveni na bývalém sovětském území – v Rusku a Ukrajině. V místě posledního bydliště obětí komunistického režimu se upevňují pamětní tabulky.

### **Máte mezi lidmi, kteří v Memorialu přímo pracují nebo patří k jeho okruhu, asi řadu kolegů a přátel. Řekla byste o nich pár slov?**

Do Ruska jsem začala jezdit ve druhé polovině devadesátých let. Poprvé jsem se s lidmi z disentu, z nichž někteří spolupracovali s Memorialem nebo mu byli blízko, seznámila na konferenci, již v Praze roku 1996 zorganizoval Český helsinský výbor. Jen pro úplnost dodávám, že mnozí z nich, včetně pro mě zásadní, bohužel již zemřelé Larisy Josifovny Bogorazové, jsou židovského původu. S Larisou Bogorazovou jsem měla to štěstí strávit mnoho času v Rusku i v Česku.

Myslím, že je vnímána jako osobnost, která nejen stála u zrodu Memorialu jako organizace, ale principy a hodnoty Memorialu stojí na základech toho, co ona a ostatní disidenti vytvářeli již od sedesátých let 20. století. Ať jsou to sborníky samizdatové historické edice *Paměť*, které položily základ databázi Memorialu mapující oběti sovětského teroru, nebo sběr informací o politických věznicích, které přinášela *Kronika současných událostí*, či způsob budování společenství. Byt Larisy Josifovny se stal útočištěm pro rodiny cestující za příbuznými do lágrů i pro ty, kteří se odtamtud vraceli. Právě ona se sedmi dalšími lidmi demonstrovala 25. srpna 1968 na Rudém náměstí. Tato demonstrace se pro lidi v Memorialu stala symbolem boje za svobodu – „vaši i naši“. Velmi důležitým spolupracovníkem, ale i drahým přítelem se nám stal její syn, historik, ředitel petrohradské pobočky Memorialu Alexandr Daniel.

Když si vybavím budovu moskevského Memorialu, začne mě napadat mnoho dalších tváří a jmen. Z Mezinárodního Memorialu to je jeho ředitelka Jelena Žemková, historik Jan Račinskij či vedoucí knihovny Boris Bělenkin. Z mladší generace bych ráda zmínila i ty, které znám jen letmo: Alexandru Polivanovou nebo Olgu Rosenblumovou, která s Memorialem spolupracuje na dálku. Mimo Rusko jsou i další lidé mé generace, kteří ve své spolupráci s Memorialem i přes vzdálenost neustávají.

(pokračování na str. 20)



S Larisou Bogorazovou u ní doma s jejím mladším synem Pavlem Marčenkem, Moskva, 1998. Foto Stefan Melle.

napsala udání na ministerstvo spravedlnosti, aby byly na seznam zahraničních agentů zařazeny organizace Fond Holokaust a Vědecko-vzdělávací centrum Holokaust. Pravděpodobně i díky podpoře veřejnosti nebylo na podzim loňského roku této žádosti vyhověno.

### **Jakou reakci zrušení Memorialu vzbudilo v Rusku samotném a jakou v zahraničí? Projevila se mezinárodní solidarita?**

Zpráva o rozsudecích téměř okamžitě proběhla světovými médii, Memorial výrazně podpořili západní politici i představitelé kulturní scény, při zasedáních soudu byli přítomni vyslanci mnohých evropských zemí. Společně prohlášení kritizující rozhodnutí soudu i samotný proces vydala EU, USA, Austrálie, Kanada a Velká Británie. Ozvalo se mnoho čelných představitelů dalších zemí. Aktivní byla i naše politická reprezentace, zmínila bych například iniciativu poměrně velké

# MÍT NĚJAKÝ NÁZOR

*Expozice o historii německých obyvatel českých zemí v Ústí n. L.*

Už sama řada let, po kterou probíhaly přípravy a vlastní práce na expozici *Naši Němci*, jež si vytkla za cíl zachytit a dokumentovat historii německy mluvících obyvatel českých zemí a byla v Muzeu města Ústí nad Labem vloni na podzim otevřena, signalizuje, že se stále jedná o téma, s nímž si do jisté míry nevíme rady. Především proto, že se jedná o historii, která po staletích náhle skončila a na jejímž konci se podílely dvě krvavé totality 20. století, nacistická a komunistická. A také proto, že vyhnání německého obyvatelstva ze Sudet a dalších oblastí Čech a Moravy se uskutečnilo na principu kolektivní



Přítomen je i Franz Kafka.

viny a často také způsobem, jehož brutalitu nelze obhájit poukazováním na zvěrstva, kterých se na civilním obyvatelstvu dopouštěli nacisté. Ať chceme nebo ne, stín této události padá na celou historii „našich Němců“ a pokud se jako návštěvníci výstavy seznamujeme s jednotlivými událostmi, které se odehrály před několika stoletími, i tehdy je nějakým způsobem přítomné vědomí, jak to všechno skončí.

## OBJEKTIVNÍ POHLED

To neznamená zpochybnění užitečnosti a potřebnosti ústecké výstavy, vytvořené obecně prospěšnou společ-

ností Collegium Bohemicum za podpory Ministerstva kultury ČR, Statutárního města Ústí nad Labem a Česko-německého fondu budoucnosti.

Znamená to ale, že vytvořit takovou expozici, která se vymyká běžnému přístupu k historii už tím, že její téma nemá pokračování, vyžaduje od tvůrců víc než jen odborné znalosti. Její součástí chtě nechtě musí být nějaký názor na uvedené skutečnosti, pochopitelně oprostěný od jednostranných pohledů z té či oné strany. Otázka zní, zda a jak je v tomto ohledu nějaký názor v rozsáhlé výstavě, rozprostřené ve dvou patrech renovované budovy muzea celkem ve 22 místnostech a nabízející víc než 500 exponátů, přítomen.

Petr Koura, historik a současný ředitel společnosti Collegium Bohemicum, v rozhovoru pro iDNES.cz uvedl: „Snažili jsme se o nestranný, objektivní pohled. Tématem výstavy jsou dějiny německy mluvícího obyvatelstva v českých zemích od raného středověku až po krvavé 20. století, včetně poválečného odsunu německého obyvatelstva. Návštěvníci zde naleznou archeologické nálezy z raného středověku, památky z období Karla IV. i předměty z první republiky. Výstava je navíc plná konkrétních příběhů osob i exponátů. (...) Nezamlčujeme, čím si německé obyvatelstvo prošlo, ale zároveň nezamlčujeme, co dělali Němci v průběhu války.“

## CO SE MŮŽEME DOZVĚDĚT

Expozice je rozčleněna na dvacet menších celků, jejichž názvy charakterizují konkrétní téma, které je v daném sále rozpracováno. Po úvodní místnosti *Kdo jsou naši Němci?* vstoupí návštěvník do prostoru *Kde domov můj* s krajinomalbami německých výtvarníků



Iluzivní výhled do krajiny vytvořený pomocí projekce v oknech sálu *Kde domov můj*.

(krajina Českého středohoří je projekčně přenášena na okna jako iluzivní výhled), následuje *Rozdělení podle národností, zrod veřejného života* a mnohé další etapy historie českých Němců. Velká pozornost je věnována polarizaci vztahů jednotlivých národností, která se s oboustranně rostoucím nacionalismem v průběhu 19. a zejména pak 20. století projevila v politické i každodenní sféře. Mimo-

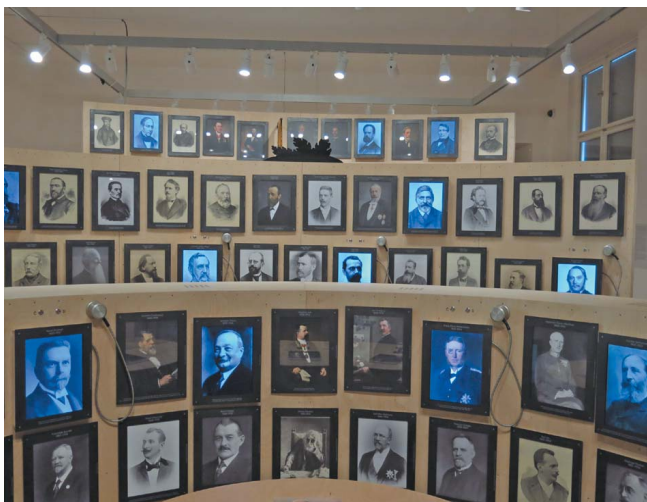


Instalace *Hospoda v Lokti nad Ohří*, ve které znějí hlasy dávných štamgastů.

řádně zdařilá je rekonstrukce Českého zemského sněmu, sestaveného z portrétních fotografií jeho členů. Z reproduktorů se ozývají části projevů z konce devadesátých let 19. sto-

letí, které názorně dokládají neschopnost jakékoli spolupráce mezi jeho českými a německými poslanci. Ostatně, v roce 1913 byl sněm rozpuštěn.

O většinovém postoji českých Němců ke vzniku samostatného Československa v roce 1918 se můžeme zase poučit v prostoru nazvaném *Arény veřejného života 1918–1938*.



Rekonstrukce Českého zemského sněmu.

*řejného života 1918–1938*. Tehdy se němečtí nacionalisté pokusili vytvořit samostatné území Deutschböhmen s centrem v Liberci. K nim se přidaly další tři oblasti: severomoravský Sude-tenland s hlavním městem Opavou, jihomoravská Deutschsüdmähren (hlavní město Znojmo) a Böhmerwaldgau se sídlem v Českém Krumlově. Zají-

dokonce vlastní peníze. Na výstavě jsou k vidění nouzová platidla z Ústí nad Labem a z Jirkova. Jak se však dále konstatuje „obsazování pohraničních oblastí československými vojenskými jednotkami v závěru roku 1918 nenarazilo na výraznější odpor ze strany místního obyvatelstva“. A potom přišlo ještě pokračování:

„Dne 4. března 1919 došlo v řadě německých měst na území Československa k demonstracím, kterými dávali shromáždění obyvatelé najevo svůj nesouhlas se začleněním do nově vzniklého Československa. Na několika místech došlo i ke střetnutím, která si vyžádala oběti na životech. K největšímu krveprolití došlo v Kadani. Stržení československé vlajky přerostlo v konflikt, při němž jeden z československých vojáků začal střílet do davu přihlížejících. Zemřelo dvacet pět lidí, převážně žen a dětí...“

### KRITICKÉ OBDOBÍ

Kritické období celé historie „našich Němců“ je pojednáno v prostoru *Arény veřejného života 1938–1945*. A tady je třeba říci, že ač se tu popisuje zkáza většiny toho, co předcházející stáletí přinesla a expozice zdokumentovala, jedná se současně i o nejslabší místo celého podniku. Odtržení pohraničí českého

státu a „kristallnacht“ v roce 1938. následná okupace zbytku republiky německou armádou, prohlášení českých Němců za občany Německé říše,

vraždění Židů a teror gestapa, porážka Německa a plošné přesuny německého obyvatelstva, to všechno je tu připomenuto více méně jako jednotlivé položky historie, nic víc a nic méně. Tady už jen s neutrální objektivitou nevystačíme, právě tady by se měl návštěvník zastavit a dostat prostor pro vytvoření vlastního názoru, nebo se o to alespoň pokusit. V tomto ohledu se jinak zajímavá a místy velmi nápaditá stálá expozice *Naši Němci* úplně nepovedla. K tomu, aby se více či méně zdařile komponované epizody složily v celkovou výpověď, která se nás stále osobně dotýká, nedochází. A přitom otázka, jak to všechno mohlo dopadnout tak, jak to dopadlo, a co je hlavní příčinou toho, že se té všeobecné zkáze nepodařilo zabránit, je podvědomě součástí skoro každého exponátu.

Svědomí, objektivně vzato, k nástrojům vědeckého zkoumání nepatří. Ale ve snaze nějak se orientovat



Zeď s fotografiemi obětí holocaustu.

v tom, co nás obklopuje, na výstavě i ve skutečnosti, se bez něj těžko obejdeme.

**Text a foto JIŘÍ DANÍČEK**

*Naši Němci – Unsere Deutschen*, Muzeum města Ústí nad Labem, Masarykova 1000/3, 400 01, Ústí nad Labem. Expozici spravuje Collegium Bohemicum, o. p. s. Otevřeno denně od úterý do neděle v době 9.00–18.00 hod., vstupné 80 Kč, snížené 50 Kč, senioři 70+ vstup volný.



Slavobrána, zbudovaná Izraely v Mladé Boleslavi r. 1833 na počest císaře Františka I.

mavé je, že nacionalisty tehdy podpořili i představitelé německé sociální demokracie. Některá města v českém pohraničí vydala na konci roku 1918

## V KRÁTKÉ ULICI NA MALÉM MĚSTĚ

### Po stopách židovské komunity v polském městě Lubliniec

Když jsme toho podzimního odpoledne vjížděli s polským spisovatelem Przemkiem Dakowiczem do polského města Lubliniec (kolem 20 tisíc obyvatel), patřícího do Slezského vojvodství, drobně poprchávalo. Mlžně rozpitá atmosféra přiléhavě korespondovala s místy, která jsme ve městě chtěli navštívit.

Ostatně, samotná geografická poloha Lubliniece, a tedy i častá střídání různých státních celků, ilustruje pohnuté dějiny místa. Do roku 1742 bylo město sou-



Lubliniec (německy Lublinitz) na pohlednici z roku 1917.

částí země Koruny české a habsburské monarchie, poté připadlo Prusku. Po první světové válce – navzdory většinou obyvatel (včetně židovské populace) deklarované touze setrvat v Německu – se stalo součástí Polska. Po pádu třetí říše byla většina německého obyvatelstva odsunuta, přistěhovali se noví obyvatelé, zejména z východních částí, a Lubliniec byl prohlášen okresním městem socialistického Polska. Zachoval si původní maloměstský ráz a od průmyslových částí Slezska jej odděluje „hradba“ hlubokých lesů a pahorků.

#### UŽ JEN TABULKA V CHODNÍKU

Počátek židovského osídlení v Lublinieci souvisí se zářím 1779, kdy pruské úřady vydaly usnesení, které nařizovalo všem Židům ve Slezsku opustit vesnice a usadit se ve městech. Samostatná židovská obec tady vznikla na přelomu 18. a 19. století. V roce 1821 byla v Lublinieci postavena synagoga a o pětadvacet let později byl za městem založen židovský hřbitov. V té době měla židovská obec 432 členů (z 3364 obyvatel).

Jak již bylo naznačeno, jakmile se Lubliniec stal v roce 1922 součástí Pol-

ska, emigrovala většina místních Židů do velkých městských center v Německu a do západní Evropy. Ve městě zůstalo jen několik rodin, které byly po německé okupaci deportovány do vyhlazovacích táborů a synagoga byla vypálena a zničena. Připomíná ji dnes malá tabulka, vsazená do chodníku.

#### SAMUEL COURANT A JEHO VNUČKA

V jedné ulici vedoucí z náměstí stojí patrový rohový dům, který nechal v roce 1857 postavit židovský obchodník Samuel Courant. V přízemí domu byly obchody, provozované rodinou, v prvním patře se nacházel prostorný byt, sestávající z pěti pokojů a kuchyně. Obyvatelné bylo také podkroví a k domu patřily rovněž dvůr, zahrada a ovocný sad.

Je třeba hned dodat, že Samuel byl dědečkem (z matčiny strany) Edity Steinové (1891–1942), známé filosofky a esejistky. Edita vystudovala germanistiku a historii na Univerzitě ve Vratislavi a posléze se přihlásila na univerzitu v německém Göttingenu. Tam začala úzce spolupracovat se zakladatelem fenomenologie prof. Edmundem Husserlem, kterého následovala jako jeho asistentka na Univerzitu ve Freiburgu. V roce 1916 obhájila doktorát z filosofie prací *Zum Problem der Einfühlung* (K problému empatie). Pod vlivem debat s Husserlem a kruhem jeho spolupracovníků (např. Maxem Schelerem) se zásadně formoval její filosofický diskurz a zájem o křesťanský výklad světa, který posléze vyvrcholil její konverzí ke křesťanství a vstupem do karmelitánského řádu, kde přijala řeholní jméno Terezie Benedikta od Kříže.

Ač měla po německé okupaci několik příležitostí opustit Nizozemsko, kde žila od roku 1938, zůstala se svou komunitou

i vlastní sestrou Rózou. Spolu s ní byla zatčena a v létě 1942 deportována do Osvětimi. O posledních dnech jejího života se nám dochovaly jen kusé zprávy, především o tom, jak se navzdory stresu a brutalitě pokoušela uchovat rozměr lidskosti. Ve zmatku transportů se ujímala péče o opuštěné děti a snažila se tišit jejich pláč. Dne 9. srpna byla naposledy viděna při cestě do plynové komory.

Důležité je připomenout, že Edita Steinová již v dubnu 1933 adresovala velice otevřený a naléhavý dopis papeži Piu XI., ve kterém mj. píše: „Jako dítě židovského národa (...) odvažuji se vyslovit to, co souží miliony Němců. Již týdny vidíme, jak v Německu dochází ke skutkům, které se vysmívají každé spravedlnosti a lidskosti – nemluvě vůbec o lásce k bližnímu. Po léta kázali nacionálněsocialističtí vůdcové nenávisť vůči Židům. Poté co se vládní moc dostala do jejich rukou a poté co ozbrojili množství svých přívrženců – jsou mezi nimi prokazatelně zločinecké elementy –, vzešla tato setba nenávisli. (...) Vše, co se stalo a co se ještě denně děje, pochází od vlády, která se nazývá ‚křesťanská‘. Již týdny čekají a doufají nejen Židé, nýbrž i tisíce věrných katolíků v Německu – a domnívám se, že na celém světě –, že církev Kristova pozdvihne svůj hlas, aby zastavila toto zneužívání jména Kristova. Cožpak není



Edita Steinová v době studií. Foto archiv.

toto zbožštění rasy a státního násilí, které je denně rozhlasem vtlučováno do hlav masám, otevřená hereze?“

#### U SMĚJÍCÍHO SE MATYÁŠE

Editu Steinovou a její židovskou rodinu si v lublinieckém domě připomínají nedávno otevřeným muzeem s malou koncentrovanou expozicí, která začíná rozvětveným rodokmenem celého rodu Edity Steinové. Zachované vstupní masivní dřevěné dveře a kamenný práh nesou sto-

py paměti výrazné židovské rodiny. Jsou také vstupem do příběhů. Třeba tohoto: Edita Steinová se sice narodila ve Vratislavi, ale k prarodičům do Lubliniece ve svém dětství často jezdila a z dochovaných fotografií je patrné, že v domě vládla přátelská atmosféra. Sama později



Židovský hřbitov v Lublinieci. Foto Paul Green.

vzpomínala, jak zde ráda trávila letní prázdniny, kdy vypomáhala v obchodě či sedala na prahu u vchodu, nebo jak chodila lesem na kraj města na židovský hřbitov za svými předky i předčasně zemřelými bratry.

Její starší sestra Róza, se kterou sdílela pozdější osud, se narodila o osm let dříve právě v Lublinieci a vyrůstala v domě U Smějícího se Matyáše (nachází se za rohem od muzea) s chlapcem Hansem (nar. 1879), synem místního veterináře. Lze předpokládat, že o sobě sousedé, obě děti i rodiny, dobře věděli. Z chlapce se později stal právník a následně obergruppenführer SS, od třicátých let do konce války šéf Říšského kancléřství Hans Lammers, souzený jako válečný zločinec v Norimberku. A to se řekne jeden dům v krátké ulici na malém městě.

### AUTOŠKOLA NA HŘBITOVĚ

Židovský hřbitov (leží na ulici 11. listopadu) se původně nacházel za městem, ale dnes je již plně pohlcen městskou zástavbou. Z jedné strany je obehnan zdi a z druhé plotem. Zdroje uvádějí, že za celou dobu provozu hřbitova zde bylo pohřbeno přes 1100 mrtvých. Na hřbitově se mezi vzrostlými stromy dochovalo jen několik náhrobků, část je jich poházena u cihlové zdi a je zřejmé, že byly rozmláceny kladivem. Pamětníci vyprávějí, jak odtud byly mramorové náhrobky a obložení odváženy v sedmdesátých letech 20. století budovateli světlých zítřků. V rohu pohřebiště stojí klasicistní hrobka rodiny Koenigsbergů, připomínající loďku, která přežila všechna zvěrstva. I tady je symbolickým pomníkem připomínána rodina Edity Steinové. Jsou zde

totiž někde pohřbeni její prarodiče, Adelaide Courantová, rozená Buchardová (+ 1883) a Salomon Courant (+ 1898) a rovněž Editini starší bratři, Ernst (+ 1892) a Richard (+ 1888).

Hřbitovní území je však v jedné části od osmdesátých let hanebně narušeno stavbou nevzhledné budovy, garáže, servisní rampy a parkoviště autoškoly regionální Ligy národní obrany (LOK), nacionalistické polovojenské organizace, vzniklé za socialismu a dodnes fungující, jejímž cílem bylo a je „posílit obranu Polska“. Tupost a ignorance členů LOK ve jménu hesla „Polsko Polákům“ je bezmezná a jednání mezi vedením města a nimi o odstranění staveb, stojících na židovských hrobech, dosud vedla jen k provizorním řešením.

### ZA KURTY MASOVÝ HROB

Ale ještě jedno místo je nutné v Lublinieci navštívit. V roce 1894 byl ve městě zřízen ústav pro duševně nemocné, který nyní působí jako Krajská neuropsychiatrická



Muzeum E. Steinové, pohled do expozice. Foto md.

nemocnice, zaměřená kromě mentálních poruch také na neurologická onemocnění a léčbu závislostí. Léčebna zaujímá rozsáhlý areál v jižní části města. Je třeba se dostat za budovy a tam, za křovisky a tenisovými kurty, se rozkládá rozlehlý nemocniční hřbitov. Stovky hrobů zemřelých duševně nemocných pacientů a také šachta masového dětského hrobu.

Psal se rok 1941, když šestačtyřicetiletá MUDr. Elisabeth Heckerová, svobodná a bezdětná lékařka, dětská psychiatrická a ambiciózní kariéristka, která měla za sebou studia na univerzitách v Marburku, Würzburgu, Tübingenu a Jeně, přišla do města Lubliniec a založila zde v rámci místní nemocnice státní Dětskou psychiatrickou kliniku, oddělení pro pozorování a léčbu „dětí z pečovatelských domů, trpících neurózami, dětí s výchovnými problémy, s epileptickými obtížemi atp.“. Heckerová vedla přijímací oddě-

lení. S kolegou MUDr. Ernstem Buchalíkem tu však s posvěcením nadřizovaných prováděli řízenou dětskou eutanazii a další pokusy (experimenty s barbituráty) na dětech polského, německého a pravděpodobně i židovského původu. Mrtvá tělíčka dětí pak byla odvážena do šachty ke zdi hřbitova místní psychiatrické kliniky. Děti tu bylo zavražděno kolem tisíce, jmenovitě doložených jsou „jen“ dvě stovky. Mnohé dokumenty byly zničeny nebo se je dosud nepodařilo najít.

Heckerová, Buchalik a jejich další spolupracovníci se v poválečném Německu stali průkopníky ve svém oboru, publikovali a přednášeli. Uznávaná lékařka byla v roce 1960 vyznamenána Záslužným křížem SRN a o pár let později se stala zasluhující členkou Německé společnosti pro psychiatrii dětí a mládeže. V letech 1965–1974 zahájilo státní zastupitelství v Dortmundu vyšetřování proti bývalým lékařům a sestřím ze sanatoria a pečovatelského domu v Lublinieci. Ti však vinu za smrt dětí popřeli, Heckerová dokonce tvrdila, že s Buchalíkem jako katolíci přece nemohli děti zabíjet, to by bylo proti jejich přesvědčení. Oba vyvázli bez trestu. Heckerová zemřela na začátku roku 1986 ve městě Marktoberdorf jako vážená občanka a přední odbornice na dětskou psychiatrii. Památník nad hroby jejich dětských obětí byl v Lublinieci vztyčen teprve před několika lety.

Expozice v domě Courantů-Steinů v Lublinieci ústí do symbolického světlého čtverce, jakéhosi mystického vchodu/východu.



Pomník dětských obětí v Lublinieci. Foto md.

Snad je to ilustrace ke sloům Edity Steinové: „Čím více se kolem nás stahují temnoty, tím více musíme otevírat srdce světlu, které přichází shůry.“

MILOŠ DOLEŽAL

# PÁTRÁNÍ PO OPONÁCH

## Synagogální textilie z Vinohradské synagogy ze sbírek ŽMP

Nebýt nešťastného bombardování Prahy 14. února 1945 a státního antisemitismu komunistického režimu, byla by jednou z nepřehlédnutelných dominant Prahy také Vinohradská synagoga. Synagoga na Vinohradech, dílo vídeňského architekta Wilhelma Stiassného (rodáka z Bratislavy), byla v době svého vzniku nejprestižnějším a nejvýstavnějším templem v zemi. Financovali a postavili ji Židé, kteří se díky silící emancipaci stěhovali z venkova, usadili se na Vinohradech a zde založili samostatnou židovskou obec.

### SYNAGOGA, SKLAD, ŠKOLA, LIKVIDACE

Vinohradský templ byl slavnostně zasvěcen o Vysokých svátcích 6. září 1896. Hlavnímu průčelí do dnešní Sázavské ulice dominovaly dvě štíhlé osmiboké věže s lucernami, mohutné rozetové okno s Davidovou hvězdou a desky Desatera na vrcholu tympanonu. Interiér synagogy představoval rozlehlý bazilikální prostor s arkádovými galeriemi pro ženy po třech stranách hlavního sálu. Sloupy i galerie byly obloženy mramorem a ve své jednoduchosti působily impozantním dojmem.

Během druhé světové války sloužil vinohradský templ nejprve jako místo, kam pražští Židé nuceně odevzdávali svůj majetek. V letech 1940–1941 v budově synagogy fungovala škola užitě grafiky, další z přeškolovacích kurzů organizovaných židovskou obcí pro děti vyhozené nejprve z německých, poté z českých škol. Výuku v bývalé zasedací místnosti vinohradské židovské obce vedli Rudolf Saudek, Ferdinand Bloch a především Franz Peter Kien. Poté, co v roce 1941 začaly masové transporty Židů do koncentračních táborů, stal se komplex synagogy „skladem číslo 7“ pro majetek ukradený deportovaným Židům. V únoru roku 1945 zasáhly Vinohradskou synagogu americké letecké bomby. Hlavní sál sice vyhořel, ale postranní křídla s kanceláři, byty a zimní synagogou zůstala podle dostupných informací ušetřena a budovu bylo možné opravit. O polorozpadlou synagogu měl zájem například Sokol, který chtěl hlavní sál přebudovat na sportovní halu, ale i z toho nakonec sešlo.

O likvidaci synagogy definitivně rozhodla komunistická totalitní moc, která neměla zájem cennou památku zachovat. Demolice se uskutečnila v březnu 1951. Jedinou památ-

kou na velkolepou synagogu je dnes už jen pamětní deska na stěně Základní školy Sázavská, která byla na místě zbouraného tem-



Jindřich Eckert, ateliér: Vinohradská synagoga (kolem roku 1900) se synagogální oponou a polštářem. © ŽMP

plu postavena v roce 1961, a několik keramických podlahových dlaždic vystavených v expozici Židovského muzea *Židé v českých zemích, 19.–20. století ve Španělské synagoze*.

### PÁTRÁNÍ VE SBÍRCE TEXTILU

Jubileum zasvěcení synagogy v roce 1896 a vzpomínka na její barbarské zboření v roce 1951 se staly podnětem k prověření, zda se ve sbírce textilu Židovského muzea v Praze (ŽMP) přece jen nenacházejí synagogální textilie, které se v ní používaly. Je téměř jisté, že při příležitosti slavnostního zasvěcení jí musely být věnovány nové synagogální opony, pláštiky na Tóru a pokrývky na bimu opatřené příslušnými donačními nápisy. Jaké byly jejich osudy po uzavření židovských modliteben na základě výnosu zastupujícího říšského protektora vydaného 29. září 1941? Staly se součástí sbírek tzv. válečného Židovského ústředního muzea? A lze je po osmdesáti letech v mu-

zejní sbírce textilu ještě spolehlivě vypátrat?

Valná část synagogálních textilií sbírky textilu se do ŽMP dostala během druhé světové války. Jedná se o textilie, které byly používány v židovských náboženských obcích a modlitebních spolicích z území Protektorátu Čech a Morava. Do sbírky muzea přišly z tzv. svozových lokalit, jak se nazývají zpravidla větší města, z nichž byly odesílány jednotlivé válečné svozy v letech 1942–1945 do Prahy. Jeden válečný svoz zahrnoval jednak předměty z majetku náboženské obce sídlící v konkrétní svozové lokalitě, jednak předměty z majetku menších náboženských obcí nacházejících se v bezprostředním okolí svozové lokality. To však po válce přineslo množství problémů při jednoznačném zjištění konkrétního původu jednotlivých předmětů, tedy každé synagogální textilie. Svazová lokalita je tak spíše orientačním údajem, z něž lze odvodit místo, z něhož se konkrétní předmět fyzicky dostal do sbírky Židovského ústředního muzea. Toto místo může, ale často nemusí být totožné s tím, kde byl předmět skutečně používán.

### SOVOZY Z VINOHRAD

V letech 1942–1945 přijalo Židovské ústřední muzeum dva válečné svozy zahrnující předměty z pražských Vinohrad. Prvním je válečný svoz „Praha, Vinohrady“, v němž je kromě jiných liturgických předmětů zastoupeno pět synagogálních opon a 21 pláštíků na Tóru. Druhým je válečný svoz „Praha, Pinkasova synagoga (Vinohrady)“, v němž se kromě jiných liturgických předmětů nacházejí dvě synagogální opony a jeden pláštík na Tóru. Pražská Pinkasova synagoga plnila během druhé světové války funkci meziskladu, v němž byly z prostorových důvodů provizorně ukládány především předměty z venkovských synagog před svým zpracováním v Židovském ústředním muzeu. Ani v jednom uvedeném případě není znám konkrétní původ synagogálních textilií. Není jisté, zda skutečně pocházejí přímo z pražské Vinohrad-

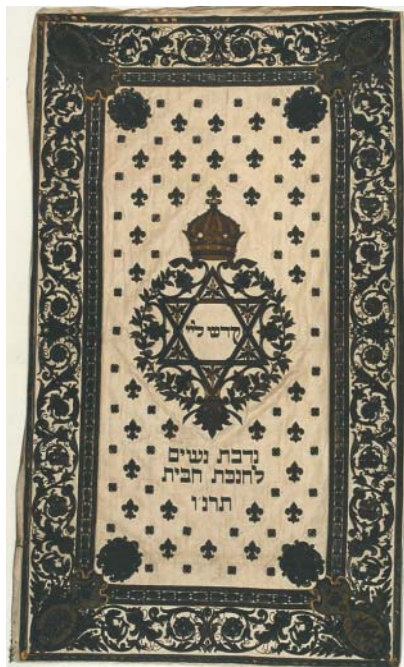


Plášťik na Tóru, který synagoze věnovala paní Mirjam Kantor v roce 1896. © ŽMP

ské synagogy, nebo z jiných míst Prahy a mimo Prahu. Je tedy vůbec možné určit, které synagogální textilie ze sbírky ŽMP se nacházely ve Vinohradské synagoze?

### TŘI FOTOGRAFIE

Součástí úsilí systematicky podchytit veškeré židovské movité i nemovité památky na



Synagogální opona, „dar žen k zasvěcení chrámu [roku] 656 [p. m. p.]“ (1896), k slavnostnímu zasvěcení Vinohradské synagogy dne 6. září 1896. © ŽMP

území Protektorátu Čechy a Morava byla i fotografická dokumentace synagog, jejich exteriérů a interiérů. Do fotografické dokumentace byly též zařazeny fotografie vytvořené pro publikace Huga Golda o Židech a židovských náboženských obcích v Čechách (Brno 1934) a na Moravě (Brno 1929), jakož i starší fotografie z ateliérů renomovaných fotografů Jindřicha Eckerta, Františka Fridricha, Moritze (Maxe) Adlera, Zikmunda Reacha a dalších. Pokud se synagogální textilie z historických fotografií interiérů synagog podaří ztotožnit se synagogálními textiliemi ze sbírky ŽMP, získávají zpět i svůj konkrétní původ.

V současné době jsou známy tři fotografie interiéru Vinohradské synagogy, na nichž jsou zobrazeny také synagogální textilie. První, ze sbírky fotoarchivu ŽMP z ateliéru Moritze (Maxe) Adlera (1849–1920), vytvořená v období po 6. září 1896, zobrazuje aron ha-kodeš, patrně během slavnosti vnášení Tóry nebo svátku Simchat Tóra. V otevřeném aronu ha-kodeš je umístěno pět Tór oděných do pláštíků, se štíty a s ná-

stavci. Kvalita fotografie umožnila ztotožnit pouze jeden plášťík na Tóru (inv. č. ŽMP 031.901), který v roce 1896 (snad k zasvěcení synagogy) darovala paní Mirjam Kantor. Zajímavostí je, že paní Mirjam Kantor věnovala již v roce 1886 za svoji zemřelou matku Nechamu Weinberg synagogální oponu. Horní okraj aronu ha-kodeš lemuje spodní okraj vytažené synagogální opony lemovaná třásněmi a pásem rozvilin s květy s listy vyšitý kovovými nitěmi zlaté barvy. Tuto oponu se nepodařilo s žádnou z opon ve sbírce muzea ztotožnit.

Druhá fotografie, rovněž ze sbírky ŽMP z ateliéru Jindřicha Eckerta (1833–1905) z doby kolem roku 1900, zobrazuje aron ha-kodeš Vinohradské synagogy zakrytý monumentální synagogální oponou zhotovenou z tmavé tkaniny, v jejímž středu je vyšitý oválný rám s korunou a s donačním nápisem uvnitř. Na bímě umístěné před aronem ha-kodeš je polštář, jehož okraje lemuje bohatá florální výšivka a střed vyplňuje Davidova hvězda. Třetí fotografie interiéru Vinohradské synagogy, publikovaná ve čtrnáctideníku *Český svět* 10. května 1906, vzešla z ateliéru Karla Františka Hipmana (1867–1914). Fotografie zobrazuje aron ha-kodeš zakrytý světlou synagogální oponou zdobenou v celé své ploše tmavou výšivkou. Opony ani polštář se ve válečných svezích z Prahy-Vinohrad nedařilo identifikovat, a proto byly donedávna považovány za ztracené.

### „Z DEPOZITÁŘE“

Změnu přineslo zahájení odborného zpracování synagogálních textilií uložených v souboru „Z depozitáře“. I když se tyto textilie dostaly ve většině případů do sbírek muzea jako součást konkrétních válečných svozů, nechtěná ztráta či nedostatečné, neúplné nebo chybné zaznamenání jejich inventárních čísel vedlo k vymizení veškerých informací o jejich původu a původním umístění v některém z přijatých válečných svozů. Dosaď odborné zpracování synagogálních textilií ze sbírky ŽMP totiž směřovalo ke zpracování textilu z jasně definovatelných svozů.

Prvním krokem ve zpracování synagogálních textilií „Z depozitáře“ bylo zajištění prepisů a překladů hebrejských nápisů, kterými jsou opatřeny. Díky tomu bylo možné vyčlenit dvojici synagogálních opon darovaných v roce 1896 k zasvěcení chrámu,

s inventárními čísly ŽMP 1994/0087 a ŽMP 1994/0088. Stačilo krátké srovnání s fotografiemi interiérů Vinohradské synagogy, zasvěcené v roce 1896, a výsledek byl zřejmý: Fotografie Jindřicha Eckerta zobrazuje synagogální oponu inv. č. ŽMP 1994/0087, kterou daroval blíže nespecifikovaný ženský spolek, což dokládá kovovými nitěmi zlaté barvy vyšitý donační nápis: *A všechny ženy moudrého srdce předly (Ex 35,25). Dar žen k zasvěcení chrámu [roku] 656 [p. m. p.] (1896)*. Ve stejném souboru „Z depozitáře“ byl identifikován i polštář bohatě vyšíváný kovovými nitěmi zlaté barvy, s Davidovou hvězdou a nápisem *Zasvěceno Hospodinu*, inv. č. ŽMP 1995/0545, umístěný na bímě před aronem ha-kodeš. Fotografie Karla Františka Hipmana zobrazuje synagogální oponu inv. č. ŽMP 1994/0088, která, jak praví kovovými nitěmi zlaté barvy vyšitý donační nápis, představuje *Dar žen k zasvěcení chrámu [roku] 656 [p. m. p.] (1896)*.

I když byla Vinohradská synagoga v roce 1951 zbořena, z paměti města a jeho obyvatel se jí nepodařilo zcela vymazat. Není zapomenuta i díky dobovým fotografiím a prostřednictvím synagogálních textilií zdobících její interiér. Další navazující výzkum, opírající se o archivní prameny, snad přinese odpověď, kdy a za jakých okolností muzeum obě opony získalo. Současně se zaměří na synagogální textilie zachycené na dobových fotografiích, které se zatím nepodařilo ztotožnit. Již nyní lze konstatovat, že počet dochovaných synagogálních textilií, které



Synagogální polštář s Davidovou hvězdou a nápisem „Zasvěceno Hospodinu“. © ŽMP.



Josef Sudek: *Poškozená Vinohradská synagoga roku 1945*. Foto: Projekt Josef Sudek a fotografická dokumentace uměleckých děl.

prokazatelně zdobily Vinohradskou synagogu, bude vyšší. **MILAN JANČO, ŽMP**

# SYMBOLY A TEXTY

## *Vychází mimořádná kniha o jihočeských židovských hřbitovech*

V roce 2019 vyšla pod názvem Kamenná kronika v lednovém čísle *Roš chodeš* recenze na knihu autorů Lucie B. Petrusové, Daniela Polakoviče a Alexandra Putíka *Židovský hřbitov v Brandýse nad Labem*, ve které se v závěru uvádí, že „díky této knize, která mimo jiné dokládá dlouhodobou koncepční snahu Židovského muzea v Praze zdokumentovat, zpracovat a odborné i širší veřejnosti zpřístupnit židovské památky na území České republiky a informace o nich, patří dnes Brandýs nad Labem k lokalitám, které mohou být příkladem pro další místa, jež na takové podrobné a odborně fundované studii o svých židovských památkách stále čekají“.

Dnes můžeme s radostí konstatovat, že publikace *Židovské hřbitovy na jihu Čech*, na níž se autorsky podíleli Daniel Polakovič, Iva Steinová a Petra Vladařová a kterou na sklonku roku 2021 ve spolupráci s Židovskou obcí v Praze a Židovským muzeem v Praze vydal Národní památkový ústav v Českých Budějovicích, představuje stejně odborně fundovanou publikaci o historii a podobě židovských pohřebišť v celé jedné velké oblasti českých zemí. A co víc – zatímco kniha o Brandýse existuje pouze v elektronické verzi, *Židovské hřbitovy na jihu Čech* vyšly jako velkoformátová publikace s množstvím barevných fotografií, kreseb a plánek.

### STRUKTURA KNIHY

Úvodní teoretická část, nazvaná *Židovské hřbitovy v jihočeských souvislostech*, obsahuje přehlednou studii Z dějin židovského osídlení v českých zemích, text o zakládání hřbitovů na jihu Čech, pojednání týkající se jejich novodobé historie, výklad o symbolice na náhrobních kamenech, stať věnovanou náhrobním nápisům a informaci o osudu jihočeských hřbitovů ve 20. století.

Třisetstránkový Katalog židovských hřbitovů, který poté následuje, představuje zásadní a nejdůležitější část celé knihy. Na území současného Jihočeského kraje se nachází 49 židovských hřbitovů s téměř deseti tisíci náhrobků, které byly v posledních letech zpracovány do databáze, zahrnující všechny důležité údaje, rozluštitelné z dochovaných nápisů. Do podoby hesel bylo v knize zpra-

cováno 43 z nich, šest zbývajících, nacházejících se na historickém území Moravy, nebylo pro svoji odlišnost do územního celku zařazeno.

Hesla jsou řazena abecedně podle názvu obce, ve které se hřbitovy nacházejí: od Babčic a Bechyně až po Volyni a Zběšičky a mají jednotnou strukturu. Jako první bod jsou pojednány Počátky židovského osídlení, další podkapitola představuje Založení židovského hřbitova a nejstarší náhroby, po ní následují Rodiny pohřbených a každé heslo uzavírají odstavec z novodobé historie a Symbolika ornamentální výzdoby. Každé heslo také obsahuje plán hřbitova v současném stavu, celostránkové i menší fotografie celého hřbitova i nejzajímavějších jednotlivých náhrobních kamenů, překlad textu



Náhrobek Jekutiela ha-Leviho, Jindřichův Hradec.

na vybraném náhrobku spolu s jeho paralelním hebrejským přepisem, často jsou reprodukovány i původní plány na postavení obřadní síně či hřbitovní zdi a také úplný seznam pramenů a zdrojů informací v konkrétním heslu použitých.

Následující text věnovaný Bechyni (bez obrazového materiálu) umožní zájemcům lepší představu o celkové koncepci díla a jednotlivých hesel.

### BECHYNĚ (Bechin)

#### Počátky židovského osídlení

Usazení Židů v Bechyni lze předpokládat již na sklonku 15. století, nejstarší

zmínka pochází z roku 1506, Mojžiš, Žid z Bechyně, byl tehdy součástí soudního sporu. Další zmínka pochází až z roku 1553, kdy majitel panství Václav ze Švamberka požadoval, aby jeho Židé v Bechyni zaplatili blíže nespecifikovanou kauci. Ještě v první polovině sedmadesátých let 16. století bylo v Bechyni usazených pět židovských rodin, od počátku 17. století se jejich počet nepatrně snižoval, v roce 1620 klesl na tři.

Jako majitelé domů vystupují Židé v městských knihách od poloviny třicátých let 17. století, po skončení třicetileté války zdejší židovská komunita postupně zesílila na sedm rodin, o půlstoletí později zde bylo evidováno dokonce 14 rodin. V roce 1695 zakázal Jan Josef ze Šternberka bydlet Židům v křesťanských domech, později došlo k jejich částečnému vypovězení. Jestliže v roce 1715 žilo v rámci židovské komunity více než osm desítek osob, z nich se osm věnovalo obchodu s obilím, vlnou, plátnem, lnem, peřím, kořením a drobným zbožím a další působil jako obchodní jednatel s Lincem, v roce 1725 zde žilo 56 osob. Usídlení byli v šesti domech v Široké ulici, kolem roku 1717 byla zřízena židovská ulice. Během vypovězení pražských Židů (1745–1748) se zde dočasně usadilo sedm rodin, které žily ve třech domech křesťanských měšťanů a v pronajatém vrchnostenském domě.

### Založení židovského hřbitova a nejstarší náhroby

K založení hřbitova došlo pravděpodobně koncem 16. století, kdy byl pro pohřbívání Židů z Bechyně vyhrazen prostor na parkánu při vnější straně městských hradeb. Nejstarší zmínka o bechyňském hřbitově bývá spojována s osobou rabína Chajima, který je ovšem znám pouze ze starší beletristické literatury, jeho existenci se doposud z jiných pramenů nepodařilo spolehlivě potvrdit. Podle další dosud nepotvrzené tradice spolupracovala židovská komunita ve věcech pohřbívání ještě roku 1613 se souvěrci v Kolodějích. Podle jiných nepřímých zpráv se klade vznik židovského hřbitova před rok 1636, respektive do poloviny 17. století.

V současné době se na něm nachází 178 náhrobků, nejstarší dochované pocházejí ze sedmdesátých a osmdesátých let 17. století. Patří mezi ně náhrobky Šimšona, syna Jaakova (před rokem 1676, č. 149), a jeho manželky Chaje,

dcery Menachema (1676, č. 151), dále Rezl, dcery Jaakova a manželky Natana Tchorsche, pocházející pravděpodobně z Prahy (1684, č. 88), Josefa, syna Simchy Wolfa K<sup>2</sup>C (1686, č. 147), a Jiti, dcery Leviho (1686, č. 162). Náhrobek Serl, dcery Judy SG<sup>2</sup>L a manželky Jicchaka Chajima z Bechyně (1694, č. 54), byl na rozdíl od všech ostatních zpracován v pražské kamenické dílně. Hřbitovní území se rozšiřovalo v letech 1834 a 1876, kdy se další plochy podařilo zakoupit do vlastnictví bechyňské židovské náboženské obce z majetku města.

### Rodiny pohřbených

Z 18. století se v Bechyni nacházejí náhrobky představeného a mluvčího židovské obce Zeliga (1746, č. 157) a jeho manželky Fegele (1749, č. 158) a dále Rivky, manželky Josefa (1766, č. 76), jejíž otec Avraham Luria byl rabínem v Březnici. Zdejší komunita spadala pod rabinát v Kolodějích a vlastního rabína neměla, na hřbitově proto nenacházíme odkazy na osobnosti učenců a učitelů. Jistou výjimkou je náhrobek soukromého učence a nájemce draslovny Joachima Heského (po 1797; náhradní č. 27), který zde ale nezařadil oficiální rabínskou funkci. Na stavbu synagogy, která byla postavena na místě obecního domku, zapůjčil roku 1784 150 zlatých křesťanský senkýř Jan Brázda z Hutí.

V polovině 19. století bylo v Bechyni umožněno žít 19 židovským rodinám, což čítalo osm desítek osob. Hřbitov sloužil pro tuto komunitu jako hlavní, pohřbívalo se zde ale i z dalších lokalit v blízkém i vzdálenějším okolí (Dražič, Hlavatce, Chrástany, Osek u Písku, Soběslav, Stádlce, Sudoměřice, Veselí nad Lužnicí či Vlášence). Výjimečný případ tvoří sekundární pohřeb Isaka Winternitze, který zemřel roku 1858 v rakouském Steyru, byl pohřben na židovském hřbitově v blízkém Ybbsu, jeho ostatky byly v březnu 1880 exhumovány a uloženy v Bechyni (náhrobek č. 67).

### Z novodobé historie

Demografického maxima dosáhla židovská komunita na konci 19. století, v roce 1890 zde žilo 98 Židů, následoval však postupný odchod do větších měst.

Nápisy na náhrobkách připomínají několik důležitých osobností židovské komunity. Členství v pohřebním bratrstvu je výslovně uvedeno pouze na náhrobku Michaela Weinera ze Sudoměřic (1852, č. 57). Dochovala se také připomínka předsedy židovské náboženské obce Samuela Winternitze (1872, náhrobek č. 10), funkci obecního staršího lze nalézt na náhrobním nápisu obchodníka Adalberta Katze (1883, č. 89). Šámesem bechyňské synagogy byl dlouhá léta Markus Petřilka, který zemřel ve věku 96 let (1912, náhrobek č. 168). Městskou inteligenci reprezentují náhrobky učitelů a kantorů židovské obce Josefa M. Perelese (1886, č. 118) a Šalamouna Pollaka (1916, č. 163). Příležitostným kantorem byl i Israel Sametz ze Stádlce (1894; náhrobek č. 138). Bechyňským lékařem byl Gabriel Heský (1916, náhrobek č. 146). David Quast-



Skupina starších náhrobků u městských hradeb, Bechyně.

ler, otec Kateřiny Weiner (1863, náhrobek č. 71), byl lékařem v Tučapech.

Nejstarší kamenické signatury jsou datovány do konce padesátých let 19. století (pražská dílna J. M. Rady, 1857, č. 67). Většina moderních náhrobků byla vyhotovena v Českých Budějovicích (Pischelt, V. Waara) a Táboře (I. Weil, Jan Slabý, Vokatý, Zítek), další pocházejí ze Sedlčan (V. Roško) a Soběslavi (R. Gártner). Za výjimku lze považovat náhrobek zpracovaný v kamenické dílně Mirkmayer v Sankt Pöltenu (1883, č. 89).

Do roku 1930 klesl zdejší počet osob židovského vyznání na 32. Pod správou židovské náboženské obce v Bechyni náleželi Židé z Bernartic, Bojenic, Borovan, Opařan, Podboří, Rakova, Ratají, Skřýchova, Srlína, Svatkovic a Zběšic. Během tragického období holokaustu bylo deportováno 42 osob z Bechyně a blízkého okolí, přežila pravděpodobně

jediná. Osamocený poválečný záznam se nachází na náhrobku č. 8, náležejícím rodině Anšerlikových, a je věnován památce rodičů Trudy Töpferové.

### Symbolika a ornamentální motivy

Od konce 17. století až do třicátých let 20. století jsou na hřbitově hojně zastoupeny kohenské symboly u rodin s příjmeními Anšerlik, Katz, Kohn a Reiner (1686, náhrobek č. 147; 1724, náhrobek č. 86; 1841, náhrobek č. 55; 1861, náhrobek č. 52; 1887, náhrobek č. 114; 1911, náhrobek č. 171; 1936, náhrobek č. 8). Také levitské symboly se udržovaly dlouhodobě, a to u rodin s příjmeními Kauder/s a Lówi (1720, náhrobek č. 87; 1730, náhrobky č. 84 a 104; 1832, náhrobek č. 39; 1868, náhrobek č. 82). Koruna Tóry tvoří dekorativní doplněk na náhrobku soukromého učence (1724, č. 86) a jednoho z příslušníků kohenských ro-

din (po 1797, č. 27), některé náhrobky doplňují drobné rostlinné motivy. Z novodobých symbolů je zde zastoupen strom pláče na oboustranném náhrobku (1851, č. 49/50), případně doplňkové symboly Davydovy hvězdy. Součástí některých náhrobků z moderní doby (1901, č. 133; 1905, č. 132; 1908, č. 176; 1916, č. 174; 1938, č. 133a) byly také keramické portréty, žel ve všech případech

se do dnešních dnů nedochovaly.

V závěru této užitečné a krásně vypravené i vytištěné knihy pak najdeme mapu jihočeských židovských hřbitovů, přehled nejstarších dochovaných náhrobků, seznam rabinů a rabinátů, přehled významných osobností, zmíněných v textech náhrobků před rokem 1850, seznam kameníků a kamenických dílen, slovníček, seznam vyobrazení, seznam literatury a pramenů, německé a anglické resumé. Všechna čest autorům i vydavatelům.

jd

Daniel Polakovič, Iva Steinová, Petra Vladařová: *Židovské hřbitovy na jihu Čech*. Vydal Národní památkový ústav v Českých Budějovicích v edici Monumenta roku 2021. 384 stran velkého formátu, vázané, množství barevných ilustrací a fotografií v textu. Doporučená cena 1159 Kč.

Dorothy Parkerová

**NEDELEJ SI STAROSTI**

Bledý mladík se opatrně usadil na nízké křeslo, hlavu si opřel tak, aby mu tvář a skrání chladil jeho potah.

„Ach Bože,“ pravil. „Dobrý Bože.“

Na pohovce proti němu seděla lehce a vzpřímeně dívka s jasnými očima. Rozzářeně se na něj usmála.

„Není ti úplně dobře?“ tázala se.

„Je mi skvěle,“ odpověděl. „Skvostně. Víš, v kolik jsem vstal? Přesně ve čtyři odpoledne. Snažil jsem se, ale pokaždé, když jsem zvedl hlavu z polštáře, skutálela se pod postel. Tohle není moje hlava. Myslím, že to je něco, co patřilo Waltu Whitmanovi. Ach Bože, Bože, Bože.“

„Myslíš, že by ti pomohlo, kdyby ses něčeho napil?“ zeptala se.

„Chceš vyhánět čertíka ďáblem?“ opáčil. „Ne, díky. Už nikdy nic takového neříkej. Ani kapku. Už nikdy v životě ani kapku. Podívej se mi na ruku, je pevná jako křídla kolibříka. Byl jsem včera večer hodně nesnesitelný?“

„Pro pána krále, včera se každý dost namazal. Choval ses normálně.“

„No, určitě jsem byl báječný. Jsou na mě všichni naštvaní?“

„Ale vůbec. Všichni si myslí, že jsi byl ohromně vtípný. Akorát Jim Pierson měl u večere nějaké poznámky, ale lidi kolem ho uklidnili, podrželi ho, aby nemohl vstát ze židle. Myslím, že u jiných stolů si nikdo ničeho nevšiml. Nebo skoro nikdo.“

„Chystal se mi jednu vrazit?“ zeptal se. „Ach Bože. Co jsem mu provedl?“

„Vůbec nic,“ odpověděla. „Nemusíš se za nic stydět. Ale víš, jak se Jim rozčílil, když si myslí, že se někdo moc točí kolem Elinor.“

„Copak jsem balil Elinor? Je vůbec možné, že jsem ji balil?“

„Samozřejmě že ne. Dělal sis blázně, to je všechno. Myslela si, že jsi hrozně vtípný, ohromně se bavila. Jenom jednou se naštvála: když jsi jí nalil za krk škeblou šťávu.“

„Ach Bože,“ řekl. Škeblou šťáva za krkem. Šplouchala kolem jejích obratlů jako moře kolem ostrovů. Dobrý Bože. Co s tím budu dělat?“

„Vůbec nic se jí nestalo,“ pravila. „Něco jí pošli, třeba kytku. Nedělej si s tím starosti. Nic se nestalo.“

„Nebudu si dělat starosti,“ řekl. „Jsem

úplně klidný, je mi báječně. Ach Bože, dobrý Bože. Vyvedl jsem u večere ještě něco pozoruhodného?“

„Nevyskakuj tak,“ řekla. „Byl jsi bezvadný a všichni z tebe byli nadšení. Jenom *maitre d'hôtel* byl trochu nervózní, protože jsi pořád zpíval. Ale vlastně mu to nevadilo. Akorát řekl, že se bojí, že když tam bude velký kravál, zase mu zavrou podnik. Ale jemu samotnému to vůbec nevadilo. Myslím, že měl radost, když viděl, jak se skvěle bavíš. Prostě jsi asi hodinu bez přestání zpíval. Vlastně to ani nebyl takový kravál.“

„Tak já jsem zpíval. To teda musel být zážitek. Já zpíval.“

„Copak si nic nepamatuješ?“ zeptala se. „Prozpěvoval jsi jednu písničku za druhou. Všichni tě poslouchali. Strašně se jim to líbilo. Jenže jsi pořád chtěl zpívat nějakou píseň o pěšácích a všichni na tebe syčeli, abys byl zticha, ale tys ji začínal pořád dokola. Byl jsi báječný. Všichni jsme se tě snažili přesvědčit, abys na chvíli zmlkl a něco snědl, ale nechtěl jsi o tom ani slyšet. Byla s tebou psina.“

„Copak jsem nejedl večer?“ zeptal se.

„Ani sousto. Pokaždé, když ti číšník něco nabídl, hned jsi mu to vrátil a řekl jsi, že je tvůj dávno ztracený bratr, kterého v kolibce vyměnila cikánská tlupa, a že cokoli patří tobě, patří jemu. Smíchy se málem skácel.“

„To věřím. Určitě jsem byl směšný. Miláček společnosti, dovedu si to představit. A co pak, co se stalo po tomhle velkolepém výstupu s číšníkem?“

„Nic moc,“ opáčila. „Jen se ti znechutil nějaký bělovlasý stařík, který seděl na druhé straně místnosti, protože se ti nelíbila jeho kravata a chtěl jsi mu to povědět. Ale než se doopravdy rozzuřil, odtáhli jsme tě ven.“

„Šli jsme ven,“ řekl. „Dokázal jsem jít sám?“

„Samozřejmě! Byl jsi úplně v pořádku. Jenže na chodníku byl ohavný kus ledu a tys, chudáčku, upadl, natáhl ses, hodně drsně. Ale to by se mohlo stát každému.“

„Jasně. Každému, i Luise Alcottové. Takže jsem sebou praštil na chodníku. To by vysvětlovalo, proč mě tak bolí – no, jasně. A mohla bys mi sdělit, co se stalo potom?“

„Ale Petře! Chceš mi říct, že si opravdu vůbec nic nepamatuješ? Myslela jsem si, že u večere jsi byl kapku mimo – byls teda úplně v pořádku, ale bylo mi jasné, že ses tak rozjel, protože jsi přebíral. Ale jak jsi spadl, úplně ses změnil a začal jsi být naprosto vážný. Takhle jsem tě ještě nezažila. Copak nevíš, že jsi mi řekl, že jsem nikdy nepochopila, jaký doopravdy jsi? Petře, nesnesu pomyslení, že si nepamatuješ tu nádheru, když jsme se spolu projížděli taxikem! Pamatuješ se na to přece! Zabílo by mě, kdybys zapomněl.“

„Ale jo,“ pravil. „Jeli jsme taxikem. Jojo. Jeli jsme hodně dlouho, co?“

„Jezdili jsme dokola kolem parku, dokola a dokola,“ odpověděla. „Měsíc čarovně osvětloval stromy a tys řekl, že sis nikdy předtím neuvědomil, že máš duši.“

„Aha,“ pravil. „Tohle jsem řekl. Celý já.“

„Mluvil jsi tak krásně, překrásně. Celou tu dobu jsem nepoznala, že ke mně něco cítíš, a já jsem se nikdy neodvážila dát ti najevo, co cítím k tobě. Až včera v noci. Petříčku, myslím, že ta včerejší jízda taxikem bylo to nejdůležitější, co se nám v životě stalo.“

„Aha,“ řekl. „Myslím, že máš pravdu.“

„A budeme tak šťastní,“ pravila. „Chtěla bych to všem říct! Ale nevím – možná, bude ještě sladší, když si to necháme pro sebe.“

„Taky mám ten pocit.“

„Není to nádherné?“

„Ano,“ řekl. „Parádní.“

„Nádherné!“ řekla.

„Nevadilo by ti, kdybych se něčeho napil? Tedy, jen jako lék, rozumíš. Dochází mi síla, musíš mi pomoci. Mám pocit, že omdlím.“

„Určitě ti to prospěje,“ pravila. „Chudáčku, hrozně mě mrzí, že ti je takhle mizerně. Udělám ti whisky se sodou.“

„Skutečně nechápu, jak se mnou můžeš ještě mluvit, když jsem ze sebe včera večer udělal takového kašpara. Spíš bych měl vstoupit v Tibetu do kláštera.“

„Ty jsi ale bláznivý idiot! Jako bych tě mohla teď pustit! Přestaň s tím. Byl jsi úplně v pořádku.“

Vyskočila z pohovky, rychle ho políbila na čelo a vyběhla z pokoje.

Bledý mladík se za ní podíval, pomalu a dlouze si vzdychl a pak si svěsil hlavu do vlhkých třesoucích se rukou.

„Ach Bože,“ řekl. Dobrý, dobrý Bože.“ (1929)

Přeložila am.

## U KULATÉHO STOLU

### O spisovatelce a básničce Dorothy Parkerové

Časopis *The New Yorker* nedávno připomněl život spisovatelky a básničky Dorothy Parkerové (1893–1967), respektive popsals neuvěřitelně složitou cestu, kterou musel projít její popel předtím, než byl uložen do rodinného hrobu na hřbitově ve čtvrti Woodlawn v newyorském Bronxu. Dorothy Parkerová ale nebyla konvenční člověk, a tak složitá posmrtná anabáze trochu odpovídá její životní pouti. Na rozdíl od svých současníků a mnohdy i přátel – dramatika Roberta E. Sherwooda, divadelního kritika Alexandra Woollcotta, prozaiků Ernesta Hemingwaye, Francise Scotta Fitzgeralda, Williama Faulknera, Johna Dos Passose a dalších – nepatří mezi giganty americké klasiky, ale své čtenáře dodnes má a soubor jejích textů se v nakladatelství Penguin dočkal několika vydání, naposledy roku 2006.

Na obálce této poslední edice je její portrét se slovy, která o Parkerové řekl její blízký přítel A. Woollcott: „Tehle ptáček zpívá, jen když je nešťastný.“ Problémů měla spisovatelka hodně: s vlastní rodinou, manželstvími, s touhou prosadit se, s nedostatkem peněz, s vědomím, že její texty nedosahují úrovně, jaké by si přála; postupně také se stárnutím, závislostí na alkoholu, s pocitem, že svět, který znala před válkou, zmizel, stejně jako řada jejích přátel.

#### THE NEW YORKER

Narodila se v New Jersey jako Dorothy Rothschildová, poloviční Skotka (po matce), po otci, vlastníku továrny na oděvy, jenž ovšem nepatřil do rodiny slavných bankéřů, měla židovské kořeny. Vyrůstala v New Yorku, absolvovala klášterní školu a poté progresivní dívčí lyceum. Zajímala ji literatura, divadlo, společnost: Od roku 1916 pracovala v módním časopisu *Vogue*, poté ve společenském magazínu *Vanity Fair*, kam psala divadelní kritiky. Stala se členkou společen-

ství kulatého stolu v hotelu Algonquin (Algonquin Round Table), skupiny literátů, kritiků, novinářů, redaktorů, herců, divadelních ředitelů a agentů, kteří se v tomto podniku od roku 1919 přes deset let pravidelně scházeli na oběd. Právě v tomto kruhu, k němuž patřili například zmíněný Woollcott, komik Harpo Marx, dramatik George Kaufman (tvůrce mj. u nás dobře známé komedie *Přišel na večeři*) či scenárista Herman J. Mankiewicz (autor scénáře k filmu *Občan Kane*), vznikl kulturní časopis *The New Yorker*, jenž vychází dodnes. Algonquinisty spojovalo přátelství, záliba v pokeru, ale hlavně smysl pro konverzační humor (vtipné repliky se tradují jako citáty) a důmyslné kanadské žertíky. Dorothy Parkerová se v práci pro *The New Yorker* našla – v letech 1926–1955 v něm publikovala desítky povídek. Roku 1926 vydala první sbírku básní a její britké, sebeironické a současně sentimentální verše si získaly velkou oblibu.

V povídkách se soustřeďuje na výrazné zlomové situace, v nichž se ocitají její protagonisté, většinou ženy, které nějakým způsobem přesahují to, co se od nich očekává, ale současně nedokážou překročit svůj stín a dobové zvyklosti. Úsporné zápletky a vtipné až kousavé dialogy (odposlouchané často právě ve společnosti přátel) byly dobrým předpokladem pro divadelní adaptace. Humor brala velmi vážně, psala pomalu a těžce. „Humor zahrnuje spoustu věcí. Určitě odvahu, bez jakékoli bázně. Kritiku, protože humor je podle mě kon-

denzovaná kritika. Člověk musí mít disciplínu a širokou mysl. A vyžaduje i skvostnou lhostejnost ke čtenáři, protože když vás čtenář nedokáže sledovat, je to jeho problém,“ prohlásila.

#### DO ŠPANĚLSKA

D. Parkerová reflektovala sociální, politické a rasové problémy Ameriky. Jedna z jejích hrdinek v povídce *Arrangement in Black and White* (Černobílá úprava) se rozhodne promluvit na večírku s černošským zpěvákem: sama sebe ujišťuje, že ji ani jejího manžela barva kůže u lidí nezajímá, ale současně na sebe prozrazuje pravý opak. Autorka pomáhala shánět finance na podporu skupiny neprávem souzených Afroameričanů a veškerý majetek odkázala bojovníkovi za černošská práva Martinu Lutheru Kingovi Jr.

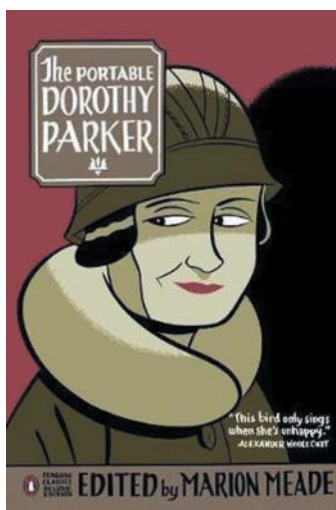
Rozhodně se postavila proti fašismu a nacismu. Roku 1936 patřila k zakladatelům Anti-Nazi League, která vznikla ze solidarity s umělci, vyhnanými z nacistického Německa; roku 1937 se vydala do Španělska zmítaného občanskou válkou, navštívila obklíčený Madrid. Hodně osobně psaná reportáž svým pohledem, soustředěným na detaily, na život obyčejných lidí včetně dětí a apelem na praktickou solidaritu připomíná pohled Mileny Jesenské z pobytu v Sudelech po mnichovské dohodě.

Údajně jediný text, s nímž byla sama skutečně spokojena, je drama s názvem *The Ladies of the Corridor* (Dámy na chodbě), o opuštěných stárnoucích vdovách a rozvedených ženách, které držice dekorum jen ubíjejí čas v hotelových halách. Hru napsala s Arnaudem d'Usseauem, po uvedení roku 1953 u diváků propadla, ale roku 2005 ji s velkým úspěchem uvedli na Broadwayi a byla natočena její televizní adaptace. Zájmem o ženskou otázku Dorothy Parkerová předběhla dobu, ale těžko říci, zda by jí současný trend vyhovoval. Spíše by o něm napsala nějaké jízlivé verše.

(am)



Dorothy Parkerová v New Yorku, 40. léta. Foto archiv.



Poslední vydání výboru textů D. P.

# SLOVENSKÉ STOLETÍ

*Od vzniku Československa až po koniec 20. storočia*

Knihu *Slovenské století* som hľadal v Prahe. Najprv v obrovskom Paláci knih na Václavskom námestí. Informátori ma posúvali z oddelenia do oddelenia, až som sa dostal na správne miesto a slečnu pri počítači požiadal o titul. „Je mi líto, pane, ale knihu jsme práve vyprodali. Ale dostanete ju ešte v našej prodejně na Hlavním nádraží, je to kousek po Václaváku a pak doleva.“

„Tam nepôjdem, je tam burácajúci klavír a ten ja nenávidím,“ odpovedal som. Slečna (mladá a pekná) mi položila ruku na rukáv a povedala „Pane, já vás velice dobře chápou.“ Nastala chvíľa hlbokého československého (prípadne česko-slovenského) porozumenia. Prešiel som križom cez Václavak a vošiel do kníhkupectva Academia, takmer oproti Domu knihy. Tam mali *Slovenské století* vyložené na pulte, predavač (v stredných rokoch, seriózny) mi knihu predal, ale ruku na rukáv nepoložil. Dúfam, že mu to pán Pavel Kosatík nemá za zlé.

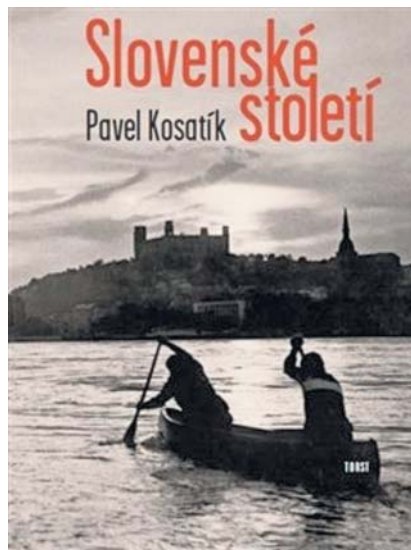
## KTO BOL KTO

*Slovenské století* je skvelým čítaním z pera českého historika a plodného autora mnohých kníh Pavla Kosatíka. Kosatík sa úspešne venuje prevažne českým dejinám, tu recenzovaná kniha je malým vybočením smerom na východ a popisuje slovenskú politickú históriu od vzniku Československa až po koniec 20. storočia. Autor je erudovaný, pozná fakty, píše zrozumiteľne a nesmierne pútavo. Navyše kniha obsahuje množstvo detailov, ktoré miestami búrajú vžitú mýtu a predstavy dlhodobo prežívajúce bez ohľadu na realitu v slovenskej spoločnosti.

Dozvieme sa napríklad, že Milan Rastislav Štefánik (inak víťaz ankety o najväčšieho Slováka) sa necítil byť ani Slovákom, ani Čechom, ale svetoobčanom. Že slovo československý chcel neraz zameniť slovom český, pretože mu to zjednodušovalo komunikáciu s politikmi, ktorí pochopiteľne o slovenskom národe nikdy nepočuli. Že Masaryka oslovoval titulom „otecko“ (čo v Masarykovi vzbudzovalo nevôľu), a že T. G. M. čoby presvedčenému republikánovi sprostredkoval Štefánik pozdravy od báťušku „gosudára“ cára. Podobne znie aj informácia, že Štefánik snil o cárovom bratovi Michalovi Alexandrovičovi Romanovovi

na „pražskom tróne“ (str. 63). Beneš aj Masaryk sa v memoároch vyjadrujú smerom k Štefánikovi kriticky. Avšak následne autor píše, že v „triumviráte“ by Štefánik nemal byť „tým tretím v pozadí“, ale druhým po Masarykovi a pred Benešom. Nuž dobre.

Poučný je aj popis vnímania Pittsburskej dohody, ktorá je ešte aj dnes, viac ako sto rokov od jej vzniku, rôzne interpretovaná. Kosatík nevyslovuje svoj názor, uvádza fakty a necháva na čitateľa, aby si vybral jednu z ponúknutých možností, alebo dokonca vytvoril svoju vlast-



nú interpretáciu. A neuvádza len stanovisko slovenských autonomistov, pre ktorých bola Pittsburská dohoda „posvätným textom“ alebo „Magnou chartou“, ale aj kritické názory na jej vznik a platnosť vrátane súvisiaceho a značne kritického listu, ktorý napísal prezident Masaryk Andrejovi Hlinkovi ako odpoveď na jeho žiadosť, aby sa angažoval z pozície prezidenta v prospech Vojtecha Tuku práve súdeného za velezradu (str. 87–88).

Pavel Kosatík vidí históriu a jej zlomové okamžiky (napr. naše povestné osmičky) ako produkt pôsobenia konkrétnych ľudí. Aj preto sú viaceré kapitoly venované známym politikom ako Milan Hodža, Vavro Šrobár, už spomenutý M. R. Štefánik, Andrej Hlinka, Jozef Tiso, Karol Sidor, Imrich Karvaš, Viliam Široký, Gustáv Husák, Alexander Dubček alebo Vladimír Mečiar. Neobmedzuje sa však len na ich politickú činnosť, pridáva aj pútavé a často menej známe moment-

ky z osobného života alebo pozadia politiky. Kniha sa tak stáva priam oddychovým čítaním.

## ČESKOSLOVENSKÉ SPOLUŽITIE

Každý čitateľ *Slovenského století* si všimne sympatiu a ústretovosť autora knihy k Slovensku a k požiadavkám slovenských politikov, ktorí by chceli československé spoložitie na princípe dvoch rovnoprávných národov. Táto myšlienka sa tiahne celou knihou od jej titulu až po posledné strany ako červená niť. Miestami sympatia hraničí s idealizáciou, aj keď kvitujem, že pri popise pomerov v „Slovenskom štáte“ (presnejšie v Slovenskej republike 1939–1945) je jeho postoj jasný, jednoznačný a intelektuálne poctivý. Žiadne vajatanie, žiadne „ale“ a „keby“. Tu už neplatí to, čo na mnohých iných miestach knihy, že autor sa len drží faktov a nechá čitateľa, nech si vyberie, komu dá svoje sympatie. Kosatík fašizmus, deportácie do táborov smrti a protižidovské zákony jasne odsudzuje a o prezidentovi Tisovi a jeho postoji k Židom píše: „Ide o vôbec nejodpornejšiu kapitolu, ve ktoré si Tiso sám pro sebe zvolil hlavnú úlohu.“ A dodáva: Odpornejší kňaz, ako Jozef Tiso, schopný porovnateľnej slovnej ekvilibristiky, asi nežil. Prezident-kňaz sa svojimi výrokmí vyrovnal aj najextrémnejším protižidovským článkom v časopise *Gardista*. Bol vzorom aj pre iných autorov, napr. pre J. Martinku, ktorý pri obhajobe protižidovských zákonov v septembri 1941 zahviezdil nasledujúcou myšlienkou: „Stejně jako nemohou platit stejné zákony pro lidožrouty a civilizované lidi, nemohou platit ani pro židy a ostatní“ (str. 213).

Rovnako ako s fašizmom a jeho protagonistami účtuje autor aj s komunistickým obdobím v povojnových rokoch. Aj tu pred nami defiluje panoptikum viac alebo menej známych postáv budujúcich komunistický raj za každú cenu. Aj tu sú uvádzané pozoruhodné a nie veľmi lichotivé fakty o ľuďoch, ktorých si starší čitatelia ešte pamätajú. Dozvedáme sa napr. o Viliamovi Širokom, že sa narodil ako Wilhelm Schiroky, že sa stal konfidantom gestapa a v povojnovom období vďaka posielal svojich spolusúdruhov do väzenia za vymyslené delikty, ktoré by však celkom dobre pasovali do jeho vlastného životopisu. Podobne je popísaný aj Karol Bacílek, Rudolf Strechaj, Karol Schmidke, Pavol Dávid, Štefan Bašťovanský a napokon aj Gustáv Husák.

## ROZDELENIE ŠTÁTU

Až pri kapitole týkajúcej sa rozdelenia spoločného štátu (Něžná versus sametová, str. 315–350) som začal pociťovať nesúhlas s tým, čo sa píše v texte recenzovanej knihy. Nejde tu o nesúhlas s uvedenými faktami, ale o nesúhlas s vytrvalým autorovým hľadáním viny za rozpad spoločného štátu na českej strane.

Kosatík píše, že návrhy prezidenta Havla na zmenu symbolov štátu a zmenu



Mečiar a Gašparovič po podpise Deklarácie o zvrchovanosti Slovenskej republiky 17. júla 1992. Foto archiv.

názvu (vypustenie slova „socialistická“ z názvu štátu) slovenských poslancov federálneho parlamentu „smrteľne vydesili“, pretože predstavovali návrat k symbolom prvej ČSR. Následnú „pomlčkovú vojnu“ interpretuje takto: „Název štátu s pomlčkou naznačoval, že Slovákom se priznává jejich národní a kulturní identita, tak jak jim měla být přiznána hned na začátku v roce 1918. Název štátu bez pomlčky pojmenovával stav jejich pohlcení českým politickým a kulturním světem, kdy jako národ pro svět neexistovali o nic víc než před rokem 1918.“ Nuž ako pre koho, ale pre mňa zavedenie pomlčky signalizovalo rastúcu silu odstredivých tendencií na pôde spoločnej republiky. Tak to bolo v predvečer druhej svetovej vojny a tak sa to zopakovalo aj v roku 1992.

Postavy, ktoré delili v roku 1992 spoločný štát, charakterizuje autor veľmi realisticky. Čítame, ako primitívny a zároveň vychytralý Vladimír Mečiar jednal s intelektuálom Petrom Pithartom, ktorý považoval za svoju povinnosť vciťovať sa do myslenia svojho partnera. „První věřil, že tomu druhému pomůže vciťováním se do něj, a kde druhý vycítil naivitu svého českého protějšku“ (str. 336). A ďalej: „Českou netrpělivost se slovenskými vyjednávači zesiloval také fakt, že

tím hlavním se na slovenské straně stával člověk, který byl zároveň tím nejméně seriózním. Že se slovenská politika v letech 1990–1992 stala nevypočitatelnou, nebylo dáno žádnou slovenskou myšlenkovou úvahou, žádným politickým programem, který by o toto z nějakého důvodu stál. Vyplývalo to z faktu, že slovenskou politickou scénou ovládl absolutní populist“ (s. 345).

„Většina Slováků se této samostatnosti i v roce 1992 spíš ostýchala. Průzkum provedený před volbami v roce 1992 uváděl, že...17 % obyvatel Slovenska chce samostatný stát“ (s. 345).

„Je pravda, že svá nejružnější přání často artikulovaly způsoby, nad nimiž by došla trpělivost i biblickému Jóbovi“ (str. 347).

Kosatíkov popis tu korešponduje aj s Ludvíkom Vaculíkom, ktorého on sám (na str. 336) cituje: „Nepřijali jsme do svého vědomí slovenství“ a na tom istom mieste cituje aj rozhorčenú reakciu Vaculíkových českých čitateľov, ktorí namietali, že „zachování společného štátu leží mimo schopnosti i těch nejaltruističtějších Čechů“. Pripomeňme na tomto mieste tiež Mečiarovho partnera pri delení štátu Václava Klauza. Svedectvá účastníkov delenia štátu hovoria, že

Klaus sa snažil o zachovanie spoločnej republiky, ale slovenská strana (Mečiar a spol.) svoje nároky stupňovala až po absolútne neprijateľné požiadavky vlastnej zahraničnej politiky a vlastnej emisnej banky. Tam už nebolo o čom diskutovať. Nedokážem sa s ohľadom na všeobecne známe a neraz aj samotným autorom uvádzané fakty stotožniť s jeho záverom, že „těmi, kdo v roce 1992 víc tlačili na rozdělení štátu, byli paradoxně, spíš (uražení) Češi, přesvědčení, že Slováci nejsou schopni vděku za dlouholeté české politické, hospodářské a kulturní vedení“. Na druhej strane dávam autorovi za pravdu v jednej parciálnej veci a síce v tom, že Češi boli vyspelejším „bratom“ a z toho pohľadu možno Čechom pripísať väčší diel zodpovednosti za rozpad spoločného štátu ako Slovákom.

Otázka „viny“ alebo skôr zodpovednosti za rozdelenie štátu bude ešte dlho predmetom diskusie. Už v tejto chvíli poznám dve iné recenzie Kosatíkovej knihy, jednu z pera Milana Šimečku a druhú od Aleša Palána. Ich hodnotenie Kosatíka sa miestami (práve v otázke miery zodpovednosti za rozdelenie štátu) od môjho pohľadu odlišuje.

Povšimnutia hodný je aj autorov idealistický postoj, podľa ktorého je dnes, 30 rokov po rozdelení, česká a slovenská republika v podobnom stave. Na ilustráciu zacitujem:

„Každý z našich národů začínal přece v roce 1918 z úplně jiné pozice. Češi měli tehdy bohatou minulost, pestře politicky strukturovanou současnost i vize do budoucnosti, zatímco Slováci většinu toho všeho postrádali. V roce 1918 se teprve začali hledat, ale pracovali na sobě, samozřejmě s mnoha peripetemi, tak, že po uplynutí stovky let na ně vůbec není špatný pohled. Rozhodně ne horší než na nás Čechy, kteří jsme kdysi bývali o tolik napřed“ (str. 5).

„Z českého a nikoli slovenského popudu se v prvních poválečných parlamentních volbách v roce 1920 volilo na celém území republiky podle téhož všeobecného volebního práva (v českých zemích zavedeného už v roce 1907). Velká část slovenských představitelů se i v té době obávala politické zaostalosti místních lidí, a zcela mimo jejich představivost



Mečiar a Klaus oznamujú dohodu o rozdelení ČSFR. Foto archiv.

bylo zavedení volebního práva žen“ (str. 43), a pokračuje: „Vaši dnešní společnost si neidealizují, milí slovenští bratři.“

## HRANICA NA RIEKE MORAVE

Recenzentovi sa tu žiada pri všetkej úcte priamo odpovedať: Nuž dobre, milý brat Kosatík, ale akosi vám unikajú obrovské, priam civilizačné rozdiely medzi spoločnosťami, v ktorých žijeme.

(pokračování na str. 23)

# ZA VAŠI A NAŠI SVOBODU

Rozhovor s Michaelou Stoilovou

(dokončení ze strany 7)

Jsou to například sestry Kulajeovy, které v devadesátých letech vydávaly v Petrohradě antifašistický časopis *TUM-balalajka*. Z Petrohradu zmíním Irinu Fliegeovou, z Rjazaně Julii Seredovou, Taťanu Kursinovou z Permu.

Neměla bych zapomenout na novináře Sergeje Parchomenka, který sice není přímo pracovník Memorialu, ale je tváří již zmíněného projektu *Poslední adresa*. Je to takový pandán ke „kamenům zmizelých“, Stolpersteine, které byly příznou inspirací.

## Poznamenala někoho z těch, které jste znala, židovská zkušenost?

Například Viktor Fajnberg, jeden z osmičky demonstrantů po ruské okupaci Československa, jako malý kluk čelil od svých spolužáků ostrému antisemitismu, rozhodl se nepoddat se mu a útokům spolužáků se bránil fyzicky. Právě to ho už v dětství přivedlo poprvé na oddělení psychiatrické léčebny. Ve vězeňské psychiatrické nemocnici skončil i po demonstraci v roce 1968. Po svém propuštění byl podle svých slov rozhodnut odejít do Izraele. „Rusko je má macecha, vlastní matka Izrael,“ říká v dokumentárním portrétu *Viktor Fajnberg: Acharaj!*. Stejně jako Viktor Fajnberg i předkové Larisy Bogorazové pocházeli z početných židovských rodin, uvězněných v chudobě a omezení práva pobytu a pohybu. Proto mnozí příbuzní v mylných nadějích na svobodnější život nadšeně následovali Stalina, některým to vydrželo i přes třicátá léta, bez ohledu na roky strávené v lágru.

Nesmím zapomenout na historika Arsenije Roginského, kterého si pamatuji z konce devadesátých let jako velice vlídného člověka se skvělým, přesně cíleným smyslem pro humor. Založil podzemní historickou edici *Paměť*, za údajné zfalšování dokladů umožňujících přístup do sovětských archivů si v osmdesátých letech odseděl čtyři roky ve vězení, zemřel v 71 letech v Izraeli, kam odjel na léčeni. Roginskij patřil ke spoluzakladatelům Memorialu a sehrál klíčovou roli v jeho formování jako moderní organizace. To, že Memorial neustrnul a vyvinul se v nezávislou fundovanou organizaci s otevřenou, ale silnou strukturou a vazbami doma i v zahraničí, je jeho velká zásluha.

## Jak úplná je databáze obětí stalinismu, již Mezinárodní Memorial buduje a kvůli které se mu také říká ruský Jad vašem?

Databáze Memorialu čítá více než tři miliony jmen. Úplná rozhodně není, stále v ní přibývají další údaje. Obrovskou práci v tomto směru dělají i regionální pobočky Memorialu, které pracují v místních archívech. Zrovna před několika dny uzavřel Alexej Babij, představitel krasnojarského Memorialu, pětiletou práci, v níž zmapoval polskou operaci NKVD a perzekvované Poláky v Krasnojarském kraji. Výsledky své práce přidal k databázi na cloudové úložiště.

Ještě bych doplnila, že ÚSTR není jedinou institucí u nás, s níž Memorial spolu-



Pamětní tabulka pro Veleslava Wahla na budově švédského velvyslanectví v Praze 1 z projektu *Poslední adresa*. Na téže adrese, Úvoz 13, leží Stolperstein za Josefa Růžičku, který byl za pomoci Židům zavražděn v Mauthausenu.

pracoval. Rozhodně je třeba zmínit také sdružení Gulag.cz, Slovanskou knihovnu, Paměť národa a řadu jednotlivých badatelů, překladatelů či publicistů.

## Co tato databáze znamená pro přeživší nebo potomky obětí?

Dnes už mluvíme spíše o potomcích obětí... Memorial zachytil obrovské množství osobních příběhů příbuzných, kterým konkrétní informace o době a místě smrti jejich blízkých pomohla zpracovat velmi silné rodinné trauma.

Na akci *Navrácení jmen*, kdy jsou každoročně čtena jména obětí u Solovčického kamene u Lubjanky, přicházejí stovky lidí a stojí ve frontě, aby mohli přečíst jména a data narození, zatčení a úmrtí neznámých lidí a věnovat jejich jménu a osudu vzpomínku. Dokonce i v české podobě projektu *Poslední adresa* jsme několikrát

zažili, že při instalaci tabulky příbuzní vyjádřili velkou úlevu, že se poprvé, téměř po sedmdesáti letech, mohli rozloučit s příslušníkem své rodiny, jehož tělo jim nebylo nikdy vydáno.

## Co z činnosti Memorialu přetrvává, co už žádná omezení nemohou z obecného povědomí vymazat?

Jednoznačně velmi těžko zničitelné je společenství, které kolem Memorialu vzniklo. Myslím, že heslo „Memorial jsme my“ (*My Memorial*), které se stalo emblémem kampaně na podporu Memorialu, to moc hezky vystihuje. Memorial a jeho kultura pronikly do mnoha dalších organizací. Jeho způsob fungování, jasná jednotící myšlenka a zároveň svoboda a autonomie jak jednotlivých poboček, tak jednotlivých lidí jsou velmi solidním základem, který nelze tak snadno vyvrátit. Ztráta právní subjektivity je ale pro

organizaci samozřejmě významným zásahem. Činnost Memorialu sestává také ze shromažďování expozit, které je třeba někde uchovávat, nebo vydávání knih, s čímž souvisejí pracovní-právní vztahy...

Zůstanou databáze, nespočet materiálů, knih, virtuálních prohlídek, záznamů výstav. Memorial má za sebou obrovské množství hmatatelných výsledků své práce a roz-

hodně není ochoten s prací přestat. V tom bychom mu mohli pomoci i my.

## Co by jeho zrušení znamenalo pro ruskou společnost? A co vypovídá o současném ruském režimu?

Pro ruskou společnost to znamená, že by se měla vzpamatovat, protože přichází o zcela zásadní principy, které Memorial a další organizace reprezentují, a vrátit se k nim nemusí být tak snadné.

O ruském režimu to vypovídá, obávám se, že brousí nože, a my bychom to neměli ignorovat. Zrušení Memorialu vnímám jako skutečně závažnou věc. A přesto, že jsem většinou optimistka, v tomto případě si myslím, že bychom měli být připraveni nejen k morální či finanční podpoře, ale také v případě potřeby otevřít ohroženým lidem dveře.

ALICE MARXOVÁ

(Více na [www.memorial-czechia.cz](http://www.memorial-czechia.cz))

## IZRAEL: Jak s křesťany

Za třicet let existence této rubriky se v ní některá témata stále opakují. Pokud jde o otázky bezpečnosti, což je kruciólní zájem Státu Izrael, jeho obyvatel i médií, opakují se témata zaměřená na Palestince, Írán, Sýrii i arabské státy obecně, na USA, ale i – o něco méně – na Evropu.

Nejde jen o bezpečnost v úzkém smyslu. Jde i o dopady na společnost, kterou ta témata formují. Izrael působí neproporčně. Není na světě druhá tak malá země, jež by tolik plnila média vztahy židovsko-arabskými, izraelsko-palestinskými či izraelsko-americkými.

Jen pár témat se z tohoto hlavního proudu v médiích vymyká. Patří k nim vztahy židovsko-křesťanské. Ne ve smyslu evropské historie a židovské diaspory v Evropě, ale ve smyslu křesťanů žijících ve Svaté zemi. V Izraeli i Palestinské samosprávě. Jde o jejich vztah ke Státu Izrael, jeho politice, úřadům i společnosti. Prostě jde o vztahy izraelsko-křesťanské.

Toto téma se objevilo v izraelských médiích na přelomu prosince a ledna. A proto se zřejmě poprvé objevuje i v této rubrice.

### HROZÍ ZÁNÍK? VYHNÁNÍ?

Ne že by se jinak nic nedělo. Pozornost budil svými výroky třeba generál Abolfazí Šekarčí, mluvčí iránské armády. Když v rozhovoru pro agenturu ISNA rozebíral ideologickou doktrínu Íránu, její pohled na Západ, Izrael a uspořádání na Středním východě, nechal se slyšet takto: „Zničení režimu okupujícího Jeruzalém (*tedy Izraele – pozn. Z. P.*) je největším ideálem, který máme před očima.“ Tak jeho slova zachytil institut MEMRI, který se už léta zabývá sledováním různých projevů či textů v nezápadních jazycích, v tomto případě v perštině, a jejich překlady do angličtiny.

Je to důležitá informace. Je užitečné mít takové výroky v zásobníku argumentů ve chvíli, kdy se ozve výstraha, že co se týče jaderných zbraní, jsou Izrael

a Írán „jeden za osmáct a druhý za dvacet bez dvou“. Potom lze doložit, že nejde primárně o technologii, ale o cíle, které má pomoci dosáhnout. A je-li tím cílem zničení celého státu, členské země OSN, pak by jaderné zbraně hrály jinou ligu, než slouží-li jako prostředek k odstranění útočníka. Ale stejně má člověk pocit, že podobné výroky již slyšel vícekrát.

I proto může téma křesťansko-izraelských vztahů, které jinak zajímá spíše specialisty, působit zajímavěji, svěžeji, neokoukaně. Už v prosinci, těsně před Vánoci, vyšel na webu Times of Israel



Santa Claus v Jeruzalémě, Vánoce 2021.

obsáhlý článek s téměř propagačně znějícím titulkem: *Křesťanské společenství v Izraeli roste, 84 procent jeho členů je spokojeno se svými životy.*

Až když se člověk do něj začte, zjistí, že jde o reakci na texty otištěné v britských médiích. Přesněji řečeno jde o reakci na texty, v nichž vysocí hodnostáři křesťanů ve Svaté zemi varují, že toto společenství v Izraeli je ohroženo. Ne sice přímo na životech, ale jsou znesvěcována jeho svatá místa včetně kostelů, jeho členové veřejně uráženi, a to ze strany radikálních židovských skupin.

Není to nahodilý postřeh nějakých publicistů. Vydali k tomu společné prohlášení hodnostáři křesťanských církví sídlící v Jeruzalémě. Do britského deníku *Daily Telegraph* napsal článek *Křesťanům Svaté země hrozí zánik* Francesco Patton, kustod Svaté země, a do *Sunday Times* napsali společnou výstrahu (*Modleme se za křesťany vyháněné ze Svaté země*) Justin Welby, arcibiskup

z Canterbury, a Hosam Naoum, anglický arcibiskup z Jeruzaléma.

A to už je něco, co přesahuje běžnou publicistiku, kritiku, reflexi konkrétních průsvihů, prostě „provozní nehody“. Autoři se snaží o objektivitu. Kustod Patten píše, že „radikální skupiny nereprezentují vládu ani lid Izraele“. Arcibiskupové Welby a Naoum praví, že „křesťané v Izraeli požívají demokratické a náboženské svobody“. Ale stejně následoval mediální mumraj. Čím to?

### ÚSPĚŠNÉ VE ŠKOLE

Mnohým vadí nepoměr. Marie van der Zyllová, šéfka Rady zástupců britských Židů, nepopírá, že křesťané v Izraeli mohou mít potíže s mladými židovskými radikály. (O jejich neblahém působení jsme psali už před deseti lety, viz *Rch* 2/2012.) Jenže. Počet Palestinců výrazně roste, kdežto počet palestinských křesťanů klesá. Lze to snad přičítat židovským osadníkům?

V magazínu *Spectator* se rozčiluje Jake Simons. Před třemi lety zažil pumový útok na křesťany na Srí Lance (259 mrtvých) a teď vzkazuje arcibiskupovi z Canterbury: „Takhle

vypadá perzekuce křesťanů.“ Má jistě pravdu v tom, že jinde jsou na tom křesťané mnohem hůře než v Izraeli, ale to není dobrý argument.

O tom, jak se kde která skupina cítí, nevypovídají přesně policejní statistiky, protože nejde-li o životy, ale jen o „zpo- vykané radikální mladíky“, tyto věci se na policii moc nehlásí.

Ale přijdou vhod statistiky sociální, zdravotní či vzdělanostní. A tu se vracíme k webu Times of Israel. Ten sice nevyslal reportéry, aby se poptali izraelských křesťanů a vytáhli z nich, jak se cítí. Zato však publikoval jejich životy v číslech. Je jich 182 tisíc (1,9 procenta populace Izraele), nejvíce v Nazaretu, Haifě a Jeruzalémě. (Nearabští křesťané žijí nejvíce v Tel Avivu.) Víte, v čem jsou vůbec neúspěšnější? Ve vzdělanosti žen. Titulu bakaláře dosáhne 47 procent maturantek v hebrejském systému a 34 procent v systému arabském. Ale u arabských křesťanek je to 53 procent.

ZBYNĚK PETRÁČEK

## ZAKLETÝ DO BRONZU ...a další události

*/Vybráno z českých médií/*

Ústavní soud stručným usnesením odmítl stížnost Vítězslava Kroupy, který napsal nenávistný komentář pod fotografií prvňáků teplické základní školy. Soud konstatoval, že nenávistné projevy na internetu je zapotřebí v demokratické společnosti potírat, v závažných případech i trestněprávní cestou. Muž v listopadu roku 2017 napsal na Facebook pod snímek třídy teplických prvňáčků s romskými či arabskými dětmi komentář: „Ještěže jsou ze ZŠ Plynárenská. Řešení se přímo nabízí.“ Zároveň zveřejňoval statusy



s nacistickou tematikou. Například fotografii Adolfa Hitlera se zdviženou pravíci doplnil komentářem „Krásné bílé sny, přátelé“. Za své počínání dostal pravomocný šestnáctiměsíční trest odnětí svobody podmíněně odložený na zkušební dobu tří let. Podle nedávného verdiktu Nejvyššího soudu byl jeho komentář pod fotkou dětí nenávistným projevem a nelze jej vydávat za černý humor nebo obhajovat svobodou vyjadřování. Kroupa podle Nejvyššího soudu naznačoval možnost vyhlazení „nežádoucích etnik“ v plynových komorách, tedy stejným způsobem, jako nacisté systematicky usmrcovali Židy za druhé světové války. (MF DNES, 5. 1.) ■ „V roce 1995 jsme navštívili Richarda Glazara spolu s básníkem Zbyňkem Hejdou a pořídili jsme s ním interview pro revui *Střední Evropa*. Byla to iniciativa Zbyňka Hejdy, vzal mě s sebou, a byl to vůbec první obsáhlý rozhovor takového druhu, na němž jsem se mohl podílet. Zůstali jsme u Glazarových skoro celý den, a to setkání si dost podrobně pamatuju, protože to byl především dialog dvou úctyhodných mužů. Zbyněk Hejda byl natolik vzdělaný člověk, že je to v současných českých poměrech skoro nepředstavitelné, tématem šoa se roky zabýval, měl věci promyšlené, čili si s Richardem Glazarem porozuměli. Rozhovor zůstal bohužel jen v písemné podobě, byl sice nahraný na diktafon, ale když se stěhovala redakce časopisu, kazety se ztratily. Vyšel teď nedávno

znovu, v knize *Před branou nenávratna*. Na okraj: myslím, že vedle té Glazarovy *Treblinky* jsou tu ještě přinejmenším dvě knížky, které se dají v polistopadovém českém kontextu označit za převratné: *Jacob Edelstein* od Ruth Bondyové a *Utekl jsem z Osvětimi* od Rudolfa Vrby. A také *Tajuplná vražda* od Jiřího

Kovtuna, která nepojednává o šoa, ale o hilsneriádě a antisemitismu a lze si díky ní uvědomit, co u nás šoa předcházelo,“ říká v rozhovoru pro *Východočeský deník* novinář a dokumentarista Adam Drda. (12. 1)

■ Jeho jméno nese místní ulice, gymnázium i základní škola. V nadživotní velikosti zakletý do bronzu vede v parku dialog se svým otcem, spisovatelem Antalem Staškem. Avšak ze seznamu čestných občanů města Semily byl před šestnácti lety vymazán. Ivan Olbracht, spisovatel, ale také vysoce postavený komunistický činník z doby nejtvrdších politických procesů, je dnes vnímán jako poněkud kontroverzní osobnost. Na svět přišel v Semilech před 140 lety. Záhadné je prozatím i Olbrachtovo působení za druhé světové války. „V semilském archivu jsem před časem objevil Olbrachtův dopis ze srpna 1943 z jihočeského Stříbrce adresovaný přátelům do Semil. Píše tam, že bude-li mít čas, přijede se na něj rád podívat a zavzpomínat na rodné město. On jako levicový intelektuál komunikující s Vladislavem Vančurou a z matčiny strany poloviční Žid, by za normálních okolností v době holokaustu a patnáct měsíců po atentátu na Heydricha mohl jen těžko volně cestovat. Ale my víme, že se Olbracht tehdy nijak zvlášť neskrýval, rybařil tam a gestapo o něm muselo vědět. Nejsem si ale jist, zdali někdy najdeme odpovědi, jak to bylo možné. Rozhodně se ale nedá přijmout všeobecně platné tvrzení, že se tam skrýval,“

upozornil Miroslav Šnaiberk, ředitel semilského muzea v článku *Vyškrtnutý čestný občan se narodil před 140 lety*. (MF DNES, 13. 1.) ■ Po Evropě i po světě jsou roztroušeny stovky sídel, jež bývala centry států či mocných říší. Dnes jsou to přinejlepším prosperující regionální střediska – v horším případě se na jejich místě prohání vítr, převaluje písek nebo žene voda. Tak skončilo Karakorum, po několik desetiletí srdce mongolského chanátu, největší říše středověku. Vědci museli znovu najít i Babylon, stejně jako někdejší hlavní města Asýrie či faraonského Egypta. Dodnes není známo, kde ležel Itil, centrum Chazarské říše, největšího státu, v jakém kdy vládli Židé. Město se nacházelo na dolním toku Volhy, jíž se kdysi též říkalo Itil. (Právo, 15. 1.) ■ Ve věku 73 let zemřel Miloš Cvrkal, který objevil příběh kněze Unzeitiga, jenž zahynul v koncentračním táboře Dachau. Nebýt bývalého technického administrátora děkanátu ve Svitavách Miloše Cvrkala, o rodákovi z Hradce nad Svitavou a mučedníkovi nacismu, páteru Unzeitigovi by v Česku málokdo věděl. Kněz Engelmar Hubert Unzeitig se při kázáních na Šumavě ve Zvonkové zastával Židů a postavil se proti nacismu. Stálo ho to život. Zemřel 2. března 1945 ve věku 34 let v koncentračním táboře, jen dva měsíce před koncem druhé světové války, na skvrnitý tyfus. O „Andělu z Dachau“, jak se mu díky jeho laskavosti a sebeobětování říkalo, téměř nikdo na Svitavsku až do roku 2007 nevěděl. (Pardubický deník, 15. 1.) ■ „Cožpak přestalo být Schumannovo *Snění Sněním* jenom proto, že jím byl doktor Mengele dojatý?



ptám se jako Alma Rosé v novém monodramatu, kde vystupují spolu s houslovým kvartetem. Alma Rosé – neteř Gustava Mahlera, slavná houslistka a dirigentka, jejíž život byl spálen v krystalickém zlu Březinky spolu s více než milionem evropských Židů. Považovala jsem za nutné navštívit před pár týdny Osvětím a uctít tiše jejich památku. Příběh Almy můžete 2. a 6. února vidět a slyšet ve Werichově vile,“ uvedla v rozhovoru pro časopis *Glanc* herečka Sarah Haváčová. (20. 1.) *jd, ilustrace Jiří Stach*

## Kalendárium

Před 155 lety, 28. února 1867, se v Lipsku narodil **THOMAS THEODOR HEINE**. Od dětství projevoval kreslířský talent a sklon ke karikaturám, vystudoval výtvarnou akademii v Düsseldorfu a poté v Mnichově. Od roku 1896 působil jako hlavní karikaturista v kulturním a satirickém týdeníku *Simplicissimus*, jež založil Albert Langen. Heineho styl byl ovlivněn secesí, grafickou linkou Henriho Toulouse-Lautreca a japonských dřevorezů. Časopis kritizoval pruskou armádu, sociální poměry a vilémovskou monarchii jako takovou, což mu říšskou cenzurou dlouho procházelo, až do případu „Palestina“. Císař Vilém II. se totiž roku 1898 vydal do Svaté země (při této cestě se mj. setkal s Theodorem Herzlem, který se ho – marně – snažil přesvědčit o nutnosti zřízení židovského státu). Císařova cesta po svatých místech se v Německu stala námětem pro oslavné až mytologické pohlednice a texty – a také pro Heineho karikaturu v *Simplicissimu*, jež se v oslavném duchu rozhodně nenesla. Palestinské vydání bylo následně zabaveno a na kreslíře a vydavatele byl vydán zatykač za „urážku majestátu“ a následně si odseděl půl roku ve vězení, což výrazně přispělo k popularitě tohoto časopisu.

Heine v karikaturách zobrazoval aktéry nacionálního socialismu, včetně Hitlera, a roku 1933 emigroval před nacisty do Československa. Zde žil v Praze a poté v Brně a kreslil pro listy *Prager Tagblatt*, *Prager Presse* a *Lidové noviny*, spolupracoval s exilovou verzí časopisu *Simplicissimus* (jež vycházela v letech 1934–1935). Kromě karikatur s protinacistickou tematikou vytvořil také portréty některých brněnských osobností. Kresby věnoval i architektům bratrům Ottovi a Mořici Eislerovým, kteří se ho ujali a ubytovali ho v zahradním domku své funkcionalistické vily zvané Dům pro dva mládence (Neumannova ulice 10). Roku 1938 odjel do Skandinávie, zemřel 18. ledna 1948 ve švédském Stockholmu. Roku 1942 vydal

autobiografii nazvanou *Ich warte auf Wunder* (Čekám na zázrak).

Před 5 lety, 1. února 2017, zemřel náhle překladatel, editor, literární vědec **DUŠAN KARPATSKÝ**. Narodil se jako Dušan Rosenzweig 28. února 1935 ve východoslovenském Trebišově, maminka byla Slovenka původem z Užhorodu, otec, který byl židovského původu, zemřel roku 1940. Po vzniku Slovenského státu se rodina přestěhovala do Čech (do Sepekova u Tábora). V padesátých letech vystudoval D. Karpatský češtinu a srbochorvatštinu na Karlově univerzitě (k jeho spolužákům patřil pozdější znalec českých a moravských židovských památek Jiří Fiedler, jenž se stal jeho celoživotním přítelem, „více než vlastním bratrem“, jak napsal ve Fiedlerově nekrologu) a záhy začal překládat. Po studiích působil v Československém rozhlasu a jako redaktor literárních měsíčníků *Plamen* a *Sešity pro mládou literaturu*. Za normalizace publikoval pod vypůjčenými jmény (mj. *Malý labyrint literatury*, jenž vy-



Dušan Karpatský v r. 2002. Foto archiv.

šel poprvé v nakladatelství Albatros roku 1983 pod jménem Viktora Kudělky), pracoval jako tlumočník a externě učil na jazykové škole v Praze. Po pádu komunismu již pod svým jménem publikoval, překládal (více než sto titulů z chorvatské, srbské, bosenskohercegovinské a černohorské literatury), podílel se na literárních a encyklopedických slovnících, jako jeden z editorů připravil vydání deníků Jana Zábrany *Celý život*. Edičně připravil a přeložil monumentální antologii *Koráb korálový* (dvacet tisíc veršů chorvatského básnictví od středověkých počátků po současnost) a naopak *Zlatou knihu české poezie*, jež byla publikována v Chorvatsku. Několikrát publikoval překlady próz v *Židovské ročence* a pro ročenku také napsal studii *Židé v literatuře Bosny a Hercegoviny*. V roce 1990 byl zvolen dopisujícím členem Chorvatské akademie věd a získal řadu českých a chorvatských kulturních ocenění. Při udílení Ceny Josefa Jungmanna byl v říjnu roku 2016 uveden do překladatelské síně slávy české Obce překladatelů. (am)

## SLOVENSKÉ STOLETÍ

(dokončení ze str. 19)

A to píšem s vedomým a istou znalosťou mnohých negatív a škandálov, s ktorými bola súčasná česká spoločnosť konfrontovaná. Vedel by som menovať niekoľko českých politikov, ktorých veľmi „nemusím“. Ale nemyslím si, že by to znieslo porovnanie s takými bytosťami, aké sú, alebo boli na slovenskej politickej scéne Mečiar, Lupták, Slota, Fico, Harabin, Matovič a mnoho ďalších. Nehovoriac o fašistoch usadených v slovenskom parlamente.

Výraz Balkán sa stal v Európe popri jeho geografickom význame aj synonymom primitívnosti, surovosti, korupcie a násilia. Balkán je protipólom demokracie. Hranica medzi Balkánom a Európou je dnes na rieke Morave. Ak hľadáte, milý brat Kosatik, zmysel Československa, tak navrhujem odraziť sa od vety, ktorú povedal po prvej svetovej vojne istý francúzsky generál: „Zmyslom (prvej svetovej) vojny bolo civilizovať Balkán, ale (dodal generál) výsledkom vojny je, že sa celá Európa sa zbalkanizovala.“ Československá republika bola po svojom vzniku a napriek jej negatívam vizionárskou snahou o budovanie demokratickej spoločnosti. Tá, ako je známe, nie je ideálnou spoločnosťou, ale nepoznáme nič lepšieho. Nepochybujem, že o tom viete oveľa viac, ako ja.

Dnešná Česká republika sa plne hlási k svojmu československému dedičstvu, spomeňme len, ako si pripomínala 100 rokov vzniku ČSR. Slovenská republika sa síce tiež hlási k svojmu československému pôvodu, ale robí to váhavo, s rozpakmi, polovičato a nechotne ako napokon všetko. 28. október sa stal len neďavno, po dlhom úsilí časti poslancov slovenského parlamentu akýmsi polosviatkom.

Rozbitie republiky roku 1992 ublížilo obom jej častiam, rozdielom však je, že západná časť ostala v Európe, čo by som už dnes o tej východnej netvrdil.

Knihu *Slovenské stololetí* odporúčam každému záujemcovi o históriu Slovenska a obzvlášť tým, ktorí na Slovensku žijú.

**JARO FRANEK**

Pavel Kosatik: *Slovenské stololetí*. Vyšlo nakl. Torst 2021, 408 strán, vrátane menného registra a komentovaného zoznamu zdrojovej literatúry. Cena 399 Kč.

**Alžběta Langová, Hana Sternlicht**  
**HANČINA CESTA**  
**Z HOLIC AŽ DO SVATÉ ZEMĚ**

■ Příběh Hany Sternlicht v sobě zrcadlí tragický osud židovského obyvatelstva českých zemí 20. století. I její rodinu brutálně zasáhl holocaust. Hana ovšem měla, na rozdíl od svých rodičů, to štěstí, že pekelnou cestu vedoucí z východočeských Holic přes Terezín, Osvětim a Mauthausen přežila. A její pouť za svobodou tak mohla pokračovat i po válce, kdy ji dovedla až na nový začátek v Izraeli. Na přání své rodiny se nyní rozhodla vyprávět svůj příběh, aby doba zla nevymizela z paměti.

Na konci února 2022 vydává nakladatelství CPress, Albatros Media, v Praze. 240 stran; doporučená cena 369 Kč (na [www.albatrosmedia.cz](http://www.albatrosmedia.cz) 314 Kč).

**Selma Merbaumová**  
**SEBRANÉ KVĚTY**

■ Selma Merbaumová se narodila v Černovicích roku 1924 do židovské rodiny a zemřela v pracovním táboře Michajlovka na Ukrajině roku 1942. Dnes je spolu s Rose Ausländerovou a Paulem Celanem řazena k trojici vynikajících německy píšících básníků Bukoviny. Sbírka představuje v našem kulturním kontextu mimořádný objev.

Básnický projev Selmy Merbaumové souvisí s tím, jak byla tato osmnáctiletá dívka neobyčejně sečtělá, její nadání se projevuje v technické, metrické stránce veršů. Jsou to básně plné touhy, zároveň však skládané s vědomím blížícího se strašlivého konce. Jsou svěží, psané lehkým perem a plné nezvyklých metafor. Je to mimořádné dílo s mimořádným osudem. Dvojjazyčně česko-německé vydání.

Vydalo nakl. Opus v Martínkovicích roku 2021. Přeložila Věra Koubová. 144 stran; dop. cena 228 Kč.

**Quentin Tarantino**  
**TENKRÁT V HOLLYWOODU**

■ Románová prvotina slavného amerického režiséra Quentina Tarantina, inspirovaná jeho vlastním stejnojmenným oscarovým filmem. Stejně jako na plátně sledujeme i v knize herce Ricka Daltona, který s rostoucím zoufalstvím vnímá úpadek své kariéry, a jeho dubléra, šoféra a přítele Clifffa Boothe. Oba se

**Z NOVÝCH**  
**KNIH**

musejí vyrovnat s vlastním stárnutím a proměnou filmové kultury, v níž už jen obtížně hledají své místo. Rickovými nejbližšími sousedy v Los Angeles jsou režisér Roman Polanski a herečka Sharon Tateová, hollywoodský hvězdný pár na vrcholu slávy. A okolo krouží Charles Manson se svou partou fanatických přívrženců, kteří chtěli nastartovat společenskou revoluci prostřednictvím masakru, při němž zahynula i Polanského manželka.

O osudech těchto lidí a o filmovém a televizním Hollywoodu zlaté éry konce

legenda o Golemovi je součástí české kultury nebo že Theodor Herzl se pro název svého spisu *Altneuland* inspiroval Staronovou synagogou.

Knihu tvoří jednotlivé výjevy z historie vztahů soustředěné vždy na zásadní informaci, jež je i jádrem ilustrací. Stručný, nezbytně zjednodušující, ale hutný a nepatetický text zachycuje tyto dějiny od 10. století po znovunavázání diplomatických vztahů mezi Československem a Izraelem v roce 1990 a návštěvu prezidenta Václava Havla v Izraeli. Autor zařadil do textu spoustu citátů z historických, literárních a archivních pramenů, čerpá i z diplomových prací a publicistických rozhovorů, využívá svých jazykových znalostí a některé texty sám přeložil. Pojetím kniha upoutá dospělého čtenáře i mladší ročníky.

Mezi citáty nalezneme i úplný text dekretu Přemysla Otakara II. přinášejícího zákonná privilegia Židům *Statuta Judaeorum* z roku 1254 či známé prohlášení T. G. Masaryka: „Jsem přesvědčen, že ten, kdo má za svého náboženského vůdce Ježíše, nemůže být antisemitou... Ježíš sám byl Žid...“ Zobrazuje tragédii holocaustu, zmiňuje snahu jednotlivců pomoci ohroženým Židům v okupované zemi, ale nezatajuje fakt, že už po mnichovské dohodě, ještě před německou okupací, se české úřady zbavovaly židovských zaměstnanců. V knize nalezneme i záznam pohovoru z 16. září 1955 s izraelským diplomatem Orenem, který byl v roce 1951 zatčen v komunistickém Československu a ve vykonstruovaném procesu odsouzen k 15 letům vězení.

„Snažil jsem se popsat ono záhadné pouto mezi českým a židovským národem. Je tu již více než tisíc let a nedokázal jej díky mnoha statečným lidem zničit ani antisemitismus, ani nacistický nacionalismus a ani komunistický režim,“ řekl k tématu autor.

Rezervaci putovní výstavy je možné si v dostatečném časovém předstihu dohodnout na kulturním oddělení izraelského velvyslanectví v Praze (na adrese: [culture@prague.mfa.gov.il](mailto:culture@prague.mfa.gov.il)).

Vydala Západočeská univerzita v Plzni 2020. 77 stran; ke koupi v knihkupectví Academia za 550 Kč (on-line za 495 Kč) nebo ji lze (za 360 Kč) objednat e-mailem na adrese [sbooks@fdu.zcu.cz](mailto:sbooks@fdu.zcu.cz).



Dvojstrana z knihy *Záhadné pouto*.

šedesátých let se však dozvídáme daleko více, než bylo možné zachytit ve filmu.

Vydalo nakl. Prostor v Praze v roce 2021. 368 stran, z angličtiny přeložil Rani Tolimat, dop. cena 397 Kč.

**Robert Řehák**  
**ZÁHADNÉ POUTO**

■ Kniha o výjimečném vztahu mezi českým a židovským národem, vydaná u příležitosti stejnojmenné putovní výstavy.

Autorem textů je hebraista a diplomat Robert Řehák, nápadité ilustrace vytvořili studenti ateliéru didaktické ilustrace Fakulty designu a umění Ladislava Sutnara pod vedením akademické malířky Renáty Fučíkové. Tvůrci se snažili poukázat na známé i méně známé souvislosti onoho „záhadného pouta“: staré česky psané komentáře v hebrejských náboženských spisech; společné znaky urbanistického pojetí Nového Města pražského a Jeruzaléma; skutečnost, že první dům, v němž se konaly přednášky Karlovy univerzity, patřil původně Židu Lazarovi; fakt, že židovská

## ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE

■ Akce se uskuteční pouze za příznivé epidemiologické situace a dle aktuálních opatření. Pro detailní informace, prosím, sledujte webové stránky [www.jewishmuseum.cz](http://www.jewishmuseum.cz).

### AUDITORIUM

(Maiselova 15, Praha 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 7. 2.: **Čtenářský kroužek amerických židovských autorů: Isaac Bashevis Singer.** V únorové části setkání s amerikanistkou Hanou Ulmanovou z FF UK budou skrze analýzu vybraných povídek posluchači seznámeni s dílem nositele Nobelovy ceny za literaturu Isaaca Bashevisa Singera (1903–1991). Analýza se zaměří na povídky *Hlupák Gimpl* a *Seance*. Texty doporučujeme přečíst – knihy jsou k zapůjčení ve zkrácené výpůjční době v knihovně ŽMP, případně o ně lze požádat na e-mailu: [lucie.krizova@jewishmuseum.cz](mailto:lucie.krizova@jewishmuseum.cz).

■ 10. 2.: **Svět Etgara Kereta.** Současný izraelský spisovatel Etgar Keret (1967) patří mezi nejprávěkřádanější hebrejsky píšící autory. Kromě povídkové tvorby se věnuje také práci na filmových a seriálových scénářích či komiksech. Průřez jeho tvorbou s literárními i audiovizuálními ukázkami představí překladatelka Keretova díla do slovenštiny Silvia Singerová.

■ 13. 2. od 10 hodin: **Nedělní dílna pro rodiče s dětmi: Lviček Arje hledá Golema.** Znáte pověst o pražském Golemovi? A troufnete si vyrobit nového Golema společně se Lvičkem Arjem? V dílně si poslechnete vyprávění o době, v níž žil Rudolf II., ale i židovský učenec, který Golema vytvořil. Zkusíte si vyrobit vlastního Golema a společně se vydáme po jeho stopách Židovským městem. Vstupné 70 Kč. Prohlídka: Staronová synagoga.

■ 28. 2.: **Ježíš Nazaretský v kontextu judaismu své doby a soudobých židovských či judaizujících badatelů.** Ježíš Nazaretský, jenž žil v době císařů Augusta a Tiberia, byl Židem své doby, na což klade důraz řada moderních badatelů. Přednáška Jiřího Lukeše z Husitské teologické fakulty UK přiblíží stěžejní historické okolnosti či sociální poměry doby, které mohly ovlivnit cíle Ježíšova vystoupení a způsob prezentace jeho reformního programu.

### MAISELOVA SYNAGOGA

(Maiselova 10, Praha 1)

■ 24. 2. od 19.00: **Perly 20. století / Duo Beautiful Strings.** Koncert houslistky Moniky Urbanové a harfistky Hedviky Mousy Bachy, během něhož zazní díla domácích

## KULTURNÍ POŘADY



Rekonstruovaná Španělská synagoga. Foto ŽMP.

i zahraničních soudobých skladatelů. Vstupenky možno zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním a rezervačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v síti Prague Ticket Office – Via Musica a na webových stránkách Židovského muzea v Praze. Vstupné 230 Kč/150 Kč.

### ŘEKNI SYNAGOGA

■ Až do 18. dubna potrvá v Muzeu regionu Boskovicka (Hradní 1, Boskovice) v multifunkčním sále výstava s názvem *Řekni synagoga*. Představuje spojení oprášených snímků muzejního fotografa Vladimíra M. Bláhy (1948–2018) a nových snímků současného boskovického fotografa Kamila Vočka Altrichtera.

### VÝSTAVA PAVLA DIASE

■ Již jen do 20. února trvá v Domě U Černé Matky Boží výstava snímků Pavla Diase s názvem *Torzo – Vzpomínky pro budoucnost*. 15. 2. v 18.00 se zde koná beseda s dokumentárním fotografem Richardem Homolou.

### SVĚTLO POROZUMĚNÍ V ČT

■ Letos lednu odvysílala Česká televize koncert *Světlo porozumění 2021*. Multižánrový koncert ze Španělské synagogy v Praze byl hudebním zážitkem, zahrnujícím styly od vážné hudby, jazzu až po pop, rock a alternativu. Na závěr zazněla symfonická skladba, již speciálně pro tento koncert zkomponoval autor projektu Peter Györi.

Připomeňme, že *Světlo porozumění* se koná již od roku 2004 a stalo se uznávanou kulturní akcí, oslavou tolerance uměním. Začala ve Španělské synagoze a chrámu sv. Ducha na Starém Městě a postupně se rozšířila do velkých koncertních sálů a do dalších českých a slovenských měst.

Zájemci mohou záznam koncertu zhlédnout v i-vysílání ČT na adrese <https://www.ceskatelevize.cz/porady/14560208469-svetlo-porozumeni/>.

Akce v roce 2021 byla zároveň svátkem znovuotevření Španělské synagogy, která zve návštěvníky k prohlídce zrekonstruovaného interiéru a nové stálé expozice *Židé v českých zemích v 19. a 20. století*.

### ANABÁZE PETRA ARTONA

■ V Knihovně Václava Havla (Ostrovní 13, Praha 1) se 1. února od 19 hodin koná představení knihy historika Adama Hradilka *Anabáze Petra Artona* o příběhu Salomona Apfelbauma z Teplic: Šestnáctiletý židovský chlapec Salomon Apfelbaum uprchl v roce 1938 se svou rodinou před nacisty nejprve z Teplic do Prahy. Po vzniku protektorátu útěk pokračoval přes Varšavu, Vilnius, Moskvu, Vladivostok, Kobe, Šanghaj, Singapur a Kapské Město, až se po téměř čtyřech letech dostal v roce 1942 do Londýna. Tím však jeho anabáze neskončila. Vstoupil do RAF, přijal *nom de guerre* Petr Arton, v různých koutech Velké Británie prodělal výcvik navigátora 311. čs. bombardovací peruti, plavil se lodí do Kanady, vlakem pak putoval na Floridu a odtud dál na Bahamy, kde výcvik dokončil. Po návratu do Velké Británie létal na operační lety nad Biskajský záliv a Baltské moře a pronásledoval nacistické nepřátelské cíle.

Během pobytu na střední škole ve Vilniusu byl Petr Arton oslněn komunistickou myšlenkou, vstoupil do Komsomolu, aby později v RAF patřil do nepočtené komunistické buňky. Po válce se vrátil do Československa a jako agent komunistické rozvědky pak odjel zpět do Velké Británie, kde byl po několika letech odhalen britskou kontrarozvědkou, v roce 1954 uvězněn, a nakonec vyhoštěn do Izraele. V Izraeli Petr Arton strávil zbytek života. Zemřel 6. října 2021, tři měsíce před stými narozeninami. Knihu tvoří převážně přepis rozhovorů, které autor pořídil v letech 2006–2015 jak v Izraeli, tak v ČR a které byly doplněny podrobným poznámkovým aparátem.

Knihu vydaly Ústav pro studium totalitních režimů a Post Bellum, koupit ji lze na <https://eshop.pametnaroda.cz> za 290 Kč.

S autorem o publikaci v KHV hovoří historici Prokop Tomek a Ladislav Kudrna. Uvádí Jáchym Topol.

## LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Oslava svátku Tu bi-švat:** Studenti před Tu bi-švatem navázali na loňský nápad, kdy rozmnožovali pokojové rostliny. Letos opět připravili víc než sto řízků pokojových rostlin a hydroponií. Ty pak prodávali svým spolužákům a učitelům, výtěžek věnovali na další rozvoj Masarykova lesa v Izraeli, který již několik let podporuje český výbor KKL.

■ **Fyzikální okénko:** Sekunda a sedmá třída pracovaly na projektu měření času vlastnoručně vyrobeným přístrojem. Žáci ve skupinkách měli za úkol sestavit „měřidlo času“, které bude měřit čas alespoň jednu minutu, přičemž na přesnost se příliš nehledělo.

■ **Snažíme se pomáhat:** Septima již tradičně před koncem roku uspořádala charitativní sbírku. Tentokrát se studenti zaměřili na podporu bydlení pro organizaci Housing First. Pod heslem „Společně ukončíme bezdomovectví“ studenti vybrali 3000 korun. Zároveň během pátku 17. prosince septimáni v kuchyňce LŠ napekli dvě krabice cukroví a ty potom odvezli do Domova seniorů na Petřinách a do Vinohradské nemocnice jako poděkování zdravotníkům za zvládnání náročné práce v době covidové pandemie. Členové čtenářského klubu vyrobili sérii plátěných tašek s motivem z básně *Havran* od E. A. Poea. Tašky prodávali svým spolužákům a blízkým a výtěžkem podpořili prostřednictvím Člověka v tísni lidi v obtížné životní situaci. *ip*

## SOUTĚŽ PAMÁTNÍKU TEREZÍN

■ Památník Terezín vyhlašuje 29. ročník literární a 26. ročník výtvarné soutěže – Memoriálu Hany Greenfieldové se společným tématem Malovat a přežít. Letošní ročník tak připomíná kulturní život, zejména výtvarnou tvorbu v terezínském ghettu. Soutěžící mají možnost volby jakékoli umělecké formy či techniky, nutná je však spojitost s vyhlášeným tématem.

Vzhledem k tomu, že v roce 2022 přechází předsednictví v Radě EU z Francie na Českou republiku, proběhne výtvarná soutěž bilaterálně, a to ve spolupráci s Mémorial de la Shoah v Paříži. Do účasti v literární soutěži se mohou zapojit žáci základních a středních škol, gymnázií a učilišť z ČR; výtvarné soutěže se pak může účastnit také mládež z Francie, přičemž počet zasílaných děl z jedné školy není nijak omezen.

Práce musí být předány nebo odeslány na adresu Památníku Terezín nejpozději

## VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE



do 8. dubna 2022. Slavnostní vyhlášení výsledků soutěže proběhne 9. června 2022 v Terezíně. Výherci získají řadu věcných cen i peněžní odměny. Z vítězných českých i francouzských prací výtvarné soutěže bude vytvořena putovní výstava, která bude instalována v ČR i Francii.

Další informace a podmínky soutěže jsou k dispozici na webu Památníku Terezín v sekci Vzdělávání. Kontakt pro bližší informace: Památník Terezín, Vzdělávací oddělení, Mgr. Pavel Straka, Mgr. Jan Kaňa, Principova alej 304, 411 55 Terezín; tel.: 416 724 563, e-mail: straka@pamatnik-terezin.cz, kana@pamatnik-terezin.cz.

## NADACE ŽIDOVSKÉ OBCE V PRAZE

■ Správní rada Nadace Židovské obce v Praze vyhlašuje výběrové řízení na nadační příspěvky pro rok 2022. Témata: podpora vzdělávání a českého židovského školství; ochrana kulturních památek; rozvoj židovských tradic na území České republiky.

■ Žádosti o nadační příspěvek musí být podány na předepsaných formuláři Nadace Židovské obce v Praze. Termín uzávěrky je stanoven k 28. 2. 2022. Bližší informace a formuláře jsou k dispozici na e-mailové adrese: nadacezovp@volny.cz, dále také na internetu: www.kehilaprag.cz/cs/stranka/partnerske-organizace/nadace-a-fondy/nzop\_244.

*J. Kosáková*

## Erratum

■ V minulém čísle *Rch* jsme na str. 24 v rubrice Z nových knih mylně uvedli, že deníkové zápisky Eliase Canettiho vznikaly ve městě Hampsteadu. Jedná se samozřejmě o severozápadní londýnskou čtvrť Hampstead, známou jako sídlo spisovatelů, hudebníků, umělců a architektů. Po roce 1917 a znovu ve třicátých letech 20. století se stala základnou pro komunitu avantgardních umělců, spisovatelů a architektů, bydlela zde řada emigrantů z Ruska a nacisty obsazené Evropy. *red*

## ZEMŘEL DUŠAN KLEIN

V neděli 9. ledna 2022 zemřel po dlouhé nemoci filmový režisér Dušan Klein. Narodil se v červnu 1939 v židovské rodině v Michalovicích. Díky zaměstnání otce rodina nejprve dostala výjimku z transportů, od roku 1941 se však musela skrývat. Nejprve na statku v Nízkých Tatrách, po půl roce se podařilo malého Júlia (režisérovo původní jméno) a jeho dva bratry ukrýt v katolickém klášteře pro sirotky v Bratislavě. Nakonec však byli na udání prozrazeni a internováni v koncentračním táboře Sereď, v dubnu 1945 pak byli převezeni do Terezína, kde zůstali do konce války. Otec holocaust nepřežil, matka ano. Po válce se D. Klein dostal na zdravotní pobyt do Švédska, „na výkrm“, jak řekl. O dětství napsal v šedesátých letech scénář, který však nikdy nerealizoval.

S filmem se seznámil jako třináctiletý, kdy zpíval v Bielikově filmu *Lazy sa pohly* a roku 1953 hrál roli cikánského dítěte ve snímku Jiřího Weisse *Můj přítel Fabián*, agitačním filmu o převýchově Romů. V roce 1958 byl přijat na FAMU, absolvoval v roce 1963. Od roku 1975 pak na Barrandově nahradil režiséry, kteří museli z kádrových důvodů odejít. Aby si příliš nezadal s režimem, točil hlavně kriminální filmy. V osmdesátých letech natočil první díly svého divácky nejspěšnějšího počínu, nakonec pětidílné série o „básnících“ – dvojici mužů od puberty až do zralého věku (*Jak svět přichází o básníky*, *Jak básníci přicházejí o iluze* a další). V paměti diváků zůstává i film *Dobří holubi se vracejí*, tragikomický snímek z prostředí protialkoholické léčebny s Vladimírem Menšíkem v hlavní roli. Po sametové revoluci se věnoval televizním adaptacím literárních děl (mj. podle knihy Viktora Fischla *Píseň o lítosti*) či detektivnímu žánru (*Hříchy pro pátera Knoxě*), stál u počátku „nekonečného“ televizního seriálu TV Nova *Ulice*. Přednášel na filmových školách, působil na FAMU.

Dušan Klein, drobný člověk s velkýma očima a dýmku v ústech, jenž zdůrazňoval, že film je hlavně řemeslo a filmaři mají myslet na diváky, se nevyhýbal rozhovorům. V roce 2017 řekl Českému rozhlasu: „Jsem rozený v Michalovicích a nebyl jsem tam až do roku 2016, kdy mě tam pozval starosta, že mi chtějí udělit čestné občanství. Starosta mě prováдел městem a říká mi: Tady stál barák, ve kterém jste bydleli, a až umřete, tak tu ulici pojmenujeme po vás. Tak to mám strašnou radost.“ *(am)*

**ŽNO BANSKÁ BYSTRICA**

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **február** slávi sviatok svojich narodenín: pani Dagmar Hrnčiarová, nar. 2.2. – 70 rokov; pani Eva Welwardová, nar. 19.2. – 74 rokov; pani Marta Uhliarová, nar. 17.2. – 56 rokov; pán Ján Uhliar, nar. 20.2. – 69 rokov, a pán Leopold Redlinger, nar. 22.2. – 81 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽNO BRATISLAVA**

V mesiaci **február** oslávia narodeniny: pani Eva Bergendiová – 84 rokov; pani Eva Bihellerová – 74 rokov; pán Juraj Bock – 86 rokov; pán Peter Borský – 71 rokov; pani Zuzana Diamantová – 84 rokov; pán Peter Gavora – 80 rokov; pán Anatolij Goldenberg – 75 rokov; pán Jozef Kopelman – 75 rokov; pani PhDr. Judita Neumannová – 71 rokov; pani PhDr. Zuzana Paliderová – 83 rokov; pani Agneta Schauerová – 74 rokov; pán Ing. Pavol Skalický – 73 rokov; pani Valéria Slámová – 94 rokov; pán Karol Slnek – 73 rokov; pán MUDr. Kurt-Karol Sudek – 91 rokov; pani Karolína Szóradová – 73 rokov; pani Judita Šándorová – 86 rokov; pán Ján Štrasser – 76 rokov; pán Milan Valášek – 75 rokov; pán Ing. Tomáš Weiss – 72 rokov, a pán JUDr. Ivan Werner – 76 rokov. Jubilantom prajeme veľa zdravia. *Ad mea veesrim šana!*

**Úmrtie**

S ľútosťou oznamujeme, že vo veku nedožitých 99 rokov zomrela pani Marta Szilárdová. *Zichrona livracha!*

**ŽO BRNO**

V **únoru** oslaví své narodeniny: pani Sara Blau, nar. 17.2. – 21 let; pani Hana Fischer, nar. 17.2. – 74 let; pan Milan Lustig, nar. 22.2. – 86 let; David Joshua Ondra, nar. 16.2. – 12 let; pan Alois Plaček, nar. 18.2. – 85 let; pan Jan Rybář, nar. 17.2. – 75 let; pan Martin Stančev, nar. 26.2. – 49 let; pan Petr Urban, nar. 9.2. – 63 let, a pani Milada Winklerová, nar. 1.2. – 73 let. Všem přejeme dobré zdraví a pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO DĚČÍN**

V **únoru** oslaví jubileum naši členové: pan Petr Malina – 80 let; pan Ing. František Comorek – 63 let; pan Willy Elbert – 55 let; pan Oded Zeev Pelzmann – 76 let; pan Zdeněk Popper – 74 let; pan Mgr. Michal Spevák – 66 let, a pan Ing. Vít Šprta – 63 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO KARLOVY VARY**

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Mgr. Ale-na Závorová, nar. 2.2. – 59 let, a pani Jana Novotná, nar. 20.2. – 48 let. Jmenovaným



prajeme hodně zdraví a pohody do dalších let. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽNO KOŠICE**

V mesiaci **február** oslávia narodeniny: pani Etela Bergerová – 65 rokov; pán Tomáš Borový – 76 rokov; pán MUDr. Ladislav Burger – 73 rokov; pani Hedviga Ivaščuová – 68 rokov; pán Štefan Kažimír – 70 rokov; pán Erwin Löwy – 67 rokov; pani Eva Pavl-juková – 75 rokov; pán Ing. Daniel Riemer, – 74 rokov; pani MUDr. Mária Rzouňková – 75, a pani Ing. Viera Veselová – 75 rokov. Všem přejeme dobré zdraví a pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO LIBEREC**

S lítostí oznamujeme, že v sobotu 15. ledna zesnula ve věku nedožitých 91 let pani Renée Dvořáková. Nechť je její duše přijata do svazku živých. *Zichrona livracha.*

**ŽO OLOMOUC**

V **únoru** oslaví jubileum: slečna Kristýna Neumannová, nar. 5.2. – 17 let, a pani Helena Weil, nar. 22.2. – 74 let. Přejeme pevné zdraví a pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO OSTRAVA**

V **únoru** oslaví jubileum: pan Peter Bachrach, nar. 5.2. – 93 let; pani Helena Esterkesová, nar. 14.2. – 96 let; pan Jindřich Goba, nar. 14.2. – 89 let; pani Nora Macurová, nar. 22.2. – 78 let, a pan Jaroslav Vrba, nar. 19.2. – 80 let. Jmenovaným jubilantům přejeme pevné zdraví, štěstí a pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO PLZEŇ**

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Iveta Čechová a pan Ing. Zdeněk Roubíček. Oběma oslavenčům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO PRAHA**

V **lednu** oslavila narodeniny pani Ivana Fantlová, nar. 10.1. – 75 let. Přejeme jí pevné zdraví a pohodu do dalších let.

V **únoru** oslavují narodeniny: pan Petr Brandeiský, nar. 6.2. – 92 let; pan Albert Erent, nar. 2.2. – 82 let; pan Aron Chaplik, nar. 24.2. – 84 let; pani Helena Klímová, nar. 3.2. – 85 let; pani Milena Landischová, nar. 24.2. – 80 let; pani Renata Pavelková, nar. 8.2. – 84 let; pani Mariana Russová, nar. 14.2. – 85 let; pani Alena Smolíková, nar. 9.2. – 84 let; pan Robert Stein, nar. 10.2. – 87 let, a pani Helena Valíková, nar. 5.2. – 91 let. Všem přejeme pevné zdraví.

*Ad mea veesrim šana!*

**Úmrtí**

Je naší smutnou povinností oznámit, že dne 29. prosince 2021 zemřela ve věku 84 let pani Veronika Kofránková. Se zesnulou jsme se rozloučili 3. ledna 2022 v obřadní síni na Novém židovském hřbitově v Praze. *Zichrona livracha!*

Dne 12. ledna zemřela ve věku 94 let pani Cecilie Dobiášová. Se zesnulou jsme se rozloučili 17. ledna v obřadní síni na Novém židovském hřbitově v Praze.

*Zichrona livracha!*

**ŽNO PREŠOV**

V mesiaci **február** sa dožívajú jubilei títo naši členovia: pán Ing. Pavol Greguš – 66 rokov; pani Ing. Bianka Horváthová – 75 rokov; pani MUDr. Helena Martonová – 79 rokov, a pani Erika Tomková – 72 rokov. Jubilantom prajeme všetko najlepšie. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽNO TRENČÍN**

V mesiaci **február** oslaví narodeniny pán Ing. Jozef Beck z Prievidze. *Ad mea veesrim šana!*

**Úmrtie:**

S poľutovaním oznamujeme, že 24. decembra 2021 zomrel náš člen Ing. Milan Héber, bytom Trenčín. Ceľ rodine týmto vyjadrujeme úprimnú sústrasť.

*Zichrono livracha!*

**ŽO TEPLICE**

V **únoru** oslaví narodeniny: pan Michael Lichtenstein, nar. 23.2. – 71 let, a pani Ivana Mertová, nar. 12.2. – 30 let. Přejeme jim pevné zdraví a pohodu. *Ad mea veesrim šana!*

**ŽO ÚSTÍ NAD LABEM**

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Mgr. Zdeňka Matičková, pani Věra Novotná, pani Hana Kumperová, pani Jana Krausová, pani Bc. Lucie Vandas a pánové Mgr. Vladimír Matička a Mgr. Pavel Ťupek. Jmenovaným přejeme hodně zdraví a pohody do dalších let. *Ad mea veesrim šana!*

## REZOLUCE OSN

Dvacátého ledna, v den 80. výročí konference ve Wannsee u Berlína, při níž nacistické vedení dojednalo postup při likvidaci evropských Židů, schválilo Valné shromáždění OSN rezoluci navrženou Izraelem. Rezoluce odsuzuje popírání holokaustu a vyzývá státy a majitele sociálních sítí k boji proti antisemitismu a proti popírání šoa, připomíná význam uchování bývalých koncentračních táborů a dalších míst svědčících o holokaustu a vybízí všech 193 členských států k náležitému vzdělávání o nacistické genocidě Židů. Izraelský velvyslanec v OSN zdůraznil význam takové deklarace v době, kdy přeživší holokaustu vymírají a na internetu se o něm masivně šíří zavádějící či vyložené lživé informace.

## ČEKÁNÍ NA SENÁT

Loni v červenci jmenoval prezident Joe Biden profesorku moderní židovské historie a holokaustu Deborah Lipstadovou americkou zmocněnkyní pro monitorování antisemitismu a boj s ním. Tato funkce vznikla roku 2004 v době silících protizidovských útoků v Evropě a vlně dezinformací na internetu a následující roky bohužel ukázaly, že pozice má svůj zásadní význam pro koordinaci úsilí v mezinárodním rozsahu. Ačkoli je zřejmé, že Lipstadová, známá mj. vítězstvím v procesu s britským popíračem holokaustu Davidem Irvingem a řadou odborných publikací, je tou nejpovolanější osobou, oficiální nominaci ještě neschválil Senát (což je pro práci na úrovni velvyslance nutné). Schválení blokuje několik republikánských poslanců, které historička našla z rasismu a nacionalismu.

## PŘÍPAD ANNE FRANKOVÉ

V lednu vzbudila pozornost zpráva, že na základě šest let trvajících vyšetřování již dávno odloženého případu vyzrazení úkrytu Anne Frankové a jejích blízkých se zjistilo, že úkryt rodiny prozradil židovský notář, člen židovské rady v Amsterdamu Arnold van den Bergh. Udáním si chtěl zachránit vlastní život a život svých příbuzných. Tým odborníků, který zahrnoval bývalého agenta FBI a přibližně 20 historiků, kriminalistů a specialistů na data, obvinil notáře na základě anonymního dopisu, který obdržel dívčin otec Otto Frank po svém návratu do Amsterdamu na konci války.

Proti závěru vyšetřování se již ohradili historici a představitelé nizozemského židovského společenství: Tvrdí, že takový

## ZPRÁVY ZE SVĚTA



Historička Deborah Lipstadová. Foto archiv.

důkaz nedostačuje a je neetický, neboť obviněný se již nemůže bránit (van den Bergh zemřel roku 1950). Tvrzení odmítá historik Bart van der Boom z Univerzity v Leidenu, jenž se věnuje fungování židovské rady v okupovaném Holandsku. Dopis považuje za součást „smrští pomluv o tom, kdo koho udal“. Odborník na holokaust Johannes Houwink ten Cate z Univerzity v Amsterdamu připomněl, že notář mohl Frankovy těžko udat, když v době razie se sám již před nacisty skrýval. Navíc upozornil na to, že není známo, že by členové židovských rad měli k dispozici seznamy s adresami úkrytů a že vyšetřovací tým nedokázal přesně určit, jak by takový údaj van den Bergh získal.

## CENA GENESIS

Letošní „židovskou Nobelovu cenu“, tedy Cenu Genesis, jež se od roku 2013 uděluje lidem s židovskými kořeny za významný příspěvek společnosti, získal Albert Bourla, ředitel americké farmaceutické společnosti Pfizer. Bourla se narodil roku 1961 v řecké Soluni. Vystudoval Univerzitu v Soluni (absolvoval veterinářství s doktorátem z oboru reprodukční technologie), od roku 1993 pracoval pro místní divizi Pfizeru, roku 2001 odjel do USA. Prošel různými funkcemi a roku

2019 se stal výkonným ředitelem vývoje, výroby a distribuce léků této společnosti. Roku 2020 naléhal na urychlený vývoj a výrobu vakcíny proti nemoci covid-19, již poté prověřil a schválil Úřad pro kontrolu potravin a léčiv USA.

## STROM ŽIVOTA

Stát Pensylvánie přidělil 5,8 milionu dolarů na opravu synagogy Strom života v Pittsburghu, která byla v říjnu roku 2018 těžce postižena při nejvražednějším antisemitském útoku na americké půdě. Do budovy vnikl terorista a zabil 11 účastníků bohoslužby, dalších šest zranil. Synagoga už je tři roky zavřena. Guvernér státu Tom Wolf prohlásil, že po opravě by se tento templ měl stát „místem nádeje, vzpomínek a vzdělávání“.

## POITIERŮV UČITEL

Ve věku 95 let zemřel v lednu slavný herec Sidney Poitier – první americký herec černé pleti, který získal cenu Americké akademie filmového umění a věd.

Poitier musel od dětství tvrdě pracovat, do školy chodil jen dva roky, takže se nenaučil pořádně číst. Když mu bylo 16, rozhodl se, že se stane hercem a vydal se do New Yorku. Při konkurzu do prestižního Amerického černošského divadla v Harlemu však nedokázal přečíst text své role. Našel si pak práci jako umývač nádobí v restauraci, kde si jeho negramotnosti všiml židovský číšník a nabídl se, že ho číst naučí. Vštěpoval mu výslovnost slov, až Poitier dokázal číst plynule. Napodruhé ho do divadla přijali a tím učinil první krok ke své herecké dráze. (am)



Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz. Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace Roš chodes. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 2. 2022.

Cena 30 Kč (1,20 €)